

3 KRONIKA7I

2023

IZ ZGODOVINE ILIRSKE BISTRICE

71
2023

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

Iz zgodovine Ilirske Bistrice

Uredil Miha Preinfalk

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2023, letnik 71, številka 3 – Iz zgodovine Ilirske Bistrice

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana), dr. Miha Kosi (Ljubljana),
dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

20. oktobra 2023

Naslednja številka izide/ Next issue:

februar/ February 2024

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Cena te številke v prosti prodaji/ Single issue 20,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Izid te številke je finančno podprla tudi:

Občina Ilirska Bistrica

OBČINA
ILIRSKA
BISTRICA

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

420 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus; Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Ilirska Bistrica v 70. letih 20. stoletja. Pogled na stavbe današnjega sodišča, banke, občine in pošte / Ilirska Bistrica in the 1970s. View of the buildings of today's courthouse, bank, municipality and post office (hrani /kept by: Knjižnica Makse Samsa Ilirska Bistrica).

Na zadnji strani/ Back cover: Vitraž na Gregorčičevi 15 v Ilirski Bistrici z grbom Ilirske Bistrice ter zastavami Avstro-Ogrske in Avstrijskega primorja, domnevno 70. leta 19. stoletja. Heraldične barve niso povsem točne. / Stained glass window at 15 Gregorčičeva Street in Ilirska Bistrica with the coat of arms of Ilirska Bistrica and the flags of the Austro-Hungarian Empire and the Austrian Littoral, presumably from the 1870s. Heraldic colours are not entirely accurate (foto / Photo: Marjan Krebelj).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Ilirska Bistrica)(082)

IZ zgodovine Ilirske Bistrice / uredil Miha Preinfalk ; [prevodi povzetkov Manca Gašperšič - angleščina]. - Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2023. - (Kronika, ISSN 0023-4923 ; letn. 71, št. 3)

ISBN 978-961-6777-32-2
COBISS.SI-ID 169613571

KAZALO

Razprave

Miha Preinfalk:	Ilirska Bistrica – dva kraja, ena zgodovina 445
	Ilirska Bistrica. Two places, one history 447
Boris Golec:	Kdaj in zakaj je bilo Trnovo trg 449
Vanja Kočever:	Kužna epidemija leta 1631 na Kranjskem in njena razširjenost ob zgornjem toku reke Reke 471
Vanja Kočever:	Trnovsko župnišče kot prenočišče cesarja Karla VI. na potovanju ob dednih poklonitvah notranjeavstrijskih dežel leta 1728 489
Damir Tulić, Mario Pintarić:	Altaristička i kiparska oprema župne crkve svetog Petra u Ilirskoj Bistrici 519
Igor Gardelin:	Plemiška rodbina Porcia in zapuščina Hanibala Alfonza kneza Porcia na gradu Prem 535
Boris Golec:	Dvorec Trnovo – tri razrešene neznanke: nastanek, izginotje in lokacija 561
Boris Golec:	Skladatelj Fran Gerbič in Trnovo pri Ilirski Bistrici 575
Aneja Rože:	Spominska obeležja Dragotinu Ketteju od pesnikov smrti do stote obletnice njegovega rojstva.....591
Bogdan Kolar:	Začetki ustanove notredamskih sester v Trnovem 611
Nejc Bratina:	Delovanje telovadnega odseka Orel na Ilirskobistriškem 623
Emilija Kastelic:	Arhitektura občine Ilirska Bistrica in okolice v obdobju fašizma 631
Eda Belingar:	Načrtovanje palače nekdanje Hranilnice (Cassa di Risparmio) v Ilirski Bistrici 643
Urška Godina:	Sakralna umetnost Toneta Kralja na Primorskem. Umetniška dela v cerkvah na Ilirskobistriškem 657
Irena Uršič:	Možje in fantje z Ilirskobistriškega v italijanski vojaški suknji. Med imeni pobeglih in mrtvih ter spomini preživelih 679
Klemen Kocjančič:	Vojaške operacije v času nemške okupacije Ilirske Bistrice in okolice med drugo svetovno vojno.....703
Denis Cerkvenik:	Zaključni boji v okolici Ilirske Bistrice ob koncu druge svetovne vojne.....717
Tjaša Jakop:	Opis govora vasi Jelšane.....727

Jubilej

Vojko Čeligoj, raziskovalec ilirskobistriških korenin in skozi desetletja kronist bistriškega vsakdana s fotografskim aparatom v roki (<i>Dragica Jaksetič</i>) 735
--

Ocene in poročila

Janez Bilc: Kronika fare trnovske na Notranjskem (<i>Bogdan Kolar</i>).....	737
Vlasta Beltram: Svet med Snežnikom in Slavnikom med drugo svetovno vojno (<i>Klemen Kocjančič</i>)	738

Aneja Rože

univ. dipl. um. zgod. in mag. zgod., strokovna sodelavka, Občina Ilirska Bistrica, Bazoviška cesta 14, SI-6250 Ilirska Bistrica
E-pošta: aneja.roze@ilirska-bistrica.si

Spominska obeležja Dragotinu Ketteju od pesnikove smrti do stote obletnice njegovega rojstva

IZVLEČEK

Prispevek predstavlja postavljanje spominskih obeležij pesniku Dragotinu Ketteju in ritualov, ki so se ob njih vzpostavili, od njegove smrti 26. aprila 1899 do stote obletnice njegovega rojstva, 19. januarja 1976. V tem 78-letnem obdobju lahko sledimo, kako se je skozi čas in prostor spreminjal odnos do Dragotina Ketteja ter kako je postavljanje spominskih obeležij in ob njih vzpostavljenih ritualov oblastem služilo za vzpostavljanje kolektivne identitete v danih družbenih, političnih in ideoloških razmerah.

KLJUČNE BESEDE

Dragotin Kette, spominsko obeležje, slovenska moderna, spomeniki, Prem, Novo mesto

ABSTRACT

MEMORIALS OF DRAGOTIN KETTE FROM THE POET'S DEATH TO THE 100th ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

The contribution presents the building of memorials dedicated to the poet Dragotin Kette and the development of rituals to honour his memory from his death on 26 April 1899 to the 100th anniversary of his birth on 19 January 1976. In the span of eighty years, it is possible to observe how the attitude towards Kette changed in time and place as well as how the memorials and associated rituals served the authorities in the construction of collective identity under the given social, political, and ideological circumstances.

KEY WORDS

Dragotin Kette, memorial, Slovenian modernism, monuments, Prem, Novo Mesto

Uvod

V tradicionalnem smislu so spominska obeležja orodja za ustvarjanje kolektivne identitete.¹ Pomaga jo graditi skupnost na določenem prostoru, oblikujejo njen odnos do preteklosti in predstavljajo njene vrednote. Vendar ne sama po sebi, saj bi, kot je dejal rimskokatoliški duhovnik in narodni delavec Matija Majar, »kamenit ali železen možicelj« koristil zgolj kamnoseku ali kovaču.² Okrog spominskega obeležja, postavljenega na dobro premišljenem javnem kraju, je potreben propagandni stroj, ki seže v medije, prireditve in šolski kurikulum. Ta stroj je v pogonu, dokler služi vladajočim elitam, in se zaustavi oziroma spremeni v določenih družbenih, političnih in ideoloških razmerah. Ta proces je izrazito viden zlasti ob menjavah politično-ideoloških sistemov, ko umikajo oziroma uničujejo spominska obeležja prejšnjih vladajočih voditeljev in jih postavljajo novim. Menjavanje politično-ideoloških sistemov je nekoliko prizanesljivejše do spominskih obeležij osebnosti, ki so delovale na področju kulture in znanosti in ki novim oblastem niso trn v peti.³ V primežu nove oblasti lahko postanejo stvar pozabe, zgolj »kameniti ali železni možicelj«, začasno pa lahko njihova dela postanejo orodje asimilacije, kot se je pri nas pokazalo zlasti na začetku vzpostavljanja fašistične *italinità* ob ustanovitvi Ljubljanske pokrajine ob začetku druge svetovne vojne.⁴

V vzpostavljanje kolektivne identitete v vsakokratnih družbenih, političnih in ideoloških razmerah sodijo tudi postavitve spominskih obeležij Dragotinu Ketteju, enemu od štirih predstavnikov slovenske moderne. Njegova spominska obeležja so bila evidentirana v sklopu projekta »Prostor slovenske literarne kulture«; ta je zajel 323 osebnosti, ki so med letoma 1780 in 1940 delovale na področjih ustvarjanja (pisatelji, pesniki, dramatik), kritike in literarnega posredništva (založniki, tiskarji, knjigotržci ...). Skupaj je bilo evidentiranih 1676 spominskih obeležij, od tega jih je Dragotinu Ketteju posvečenih 28 (gl. Tabela 1).⁵

V prispevku je obravnavano postavljanje evidentiranih spominskih objektov pesniku med letoma 1899 in 1976, pri čemer je vanje umeščeno tudi postavljanje doprskih javnih kipov.

Tabela 1: Število spominskih obeležij Dragotina Ketteja, evidentiranih v projektu »Prostor slovenske literarne kulture«.

Spominsko obeležje	Število evidentiranih enot
Doprski javni kip (na javnem kraju)	3
Spominski objekti (hiša, soba, obelisk, nagrobnik, plošča ...)	4
Poimenovanje ustanove	3
Poimenovanje lokacije	17
Spominska pot	1

Oris življenja Dragotina Ketteja do obolenja za jetiko

Zgodbo o Dragotinu Ketteju lahko začnemo s prihodom njegovega očeta Filipa Ket(t)ēja⁶ (1849–1891) s trnovske⁷ na premsko ljudsko šolo. Na Premu se je seznanil z mlado deklo Marijo Špilar, s katero je imel nezakonsko hčer Frančiško Špilar (1872–1928). Kmalu po otrokovem rojstvu se je poročil s krčmarjevo hčerjo Ano Valenčič (1853–1880) s Trnovega. Rodili so se jima štirje otroci, ki so vsi, razen Dragotina, umrli že v zgodnjem otroštvu.

Dragotin se je rodil 19. januarja 1876 na Premu. V krstni knjigi je njegovo ime zapisano kot Karol, v oklepaju pa je pripisana še slovanska različica imena, Dragotin, ki naj bi se zavoljo očeta uveljavila kasneje.⁸ Ko je bil Dragotin star komaj dve leti, se je družina preselila na Col pri Vipavi, čez dve leti pa v Zagorje pri Pivki (takrat Sv. Peter na Krasu). Kmalu po preselitvi, 25. septembra 1880, je štiriletnemu Dragotinu umrla mati. Pesnik ji je v svojem zgodnjem obdobju ustvarjanja namenil pesem *Za materjo*.⁹ Že dva meseca po soprogini smrti se je oče Filip poročil s Frančiško Fatur iz ugledne zagorske kmečke družine.

V Zagorju je Dragotin preživel največ svojih otroških let. Kot otrok podeželskega učitelja je spo-

⁶ Priimek je v dokumentih zapisan v dveh različicah – kot Kete in Kette. S priimkom Kete se je Filip podpisal v Zapisniku za ljudsko šolo v Košani 1890–1891. Isti priimek nosi tudi njegov nagrobnik v Košani. S priimkom Kette pa je podpisan kot Dragotinov oče v krstni knjigi župnije Prem. Zdi se, da se je Filip podpisoval s priimkom Kete, drugi pa so ga v uradnih dokumentih navajali s priimkom Kette. Ta priimek se pojavi tudi v uradnih dokumentih njegovega sina Dragotina, ki je ta priimek ponotranjil. Aškerc je namreč v drugi izdaji Kettejevih *Poezij* zapisal, da je bil pesnik ogorčen nad časopisom *Ljubljanski zvon*, ki je njegov priimek zapisal Kete. Dalje pa Aškerc piše, da se s priimkom Kete podpisujejo v tržaški okolici in da je priimek Kette nemški (PMK, Zapisnik za ljudsko šolo v Košani 1890–1891; ŠAK, *Popisna in krstna knjiga fare Prem 1875–1905*, str. 4–5; PMK, *Jahresbericht des k. k. Ober-Gymnasiums in Rudolfswert für das Schuljahr 1897–1898*; Aškerc, *Poezije*, str. IX).

⁷ Trnovo je od leta 1927 del Ilirske Bistrice.

⁸ ŠAK, *Popisna in krstna knjiga fare Prem 1875–1905*, str. 4–5.

⁹ Čeprav je mater izgubil v ranem otroštvu, preseneča, da ta nesrečni dogodek ni imel večjega vpliva na njegovo ustvarjanje (Martinović, *Dragotin Kette*, str. 10–13).

¹ Csáky, *Ambivalentnost*, str. 131.

² Jezernik, *Moč spomina*, str. 9.

³ Jezernik, *Moč spomina*.

⁴ *Slovenski dom*, 24. 6. 1941, str. 2; *Jutro*, 29. 6. 1941, str. 3; *Domoljub*, 23. 12. 1943, str. 10; *Slovenec*, 28. 4. 1943, str. 3; *Gioventù Lubianese – Ljubljanska mladina*, 15. 7. 1943, str. 4 in 5.

⁵ Prostor slovenske literarne kulture: spomeniki, dostopno na: <http://pslk.zrc-sazu.si/sl/#/layer/1> (6. 1. 2023); Dović, »Spominska obeležja: Analiza podatkovne baze«, dostopno na: <http://pslk.zrc-sazu.si/static/media/analize/sl/Spomeniki-ANALIZA-Marijan-Dovic.pdf> (6. 1. 2023).

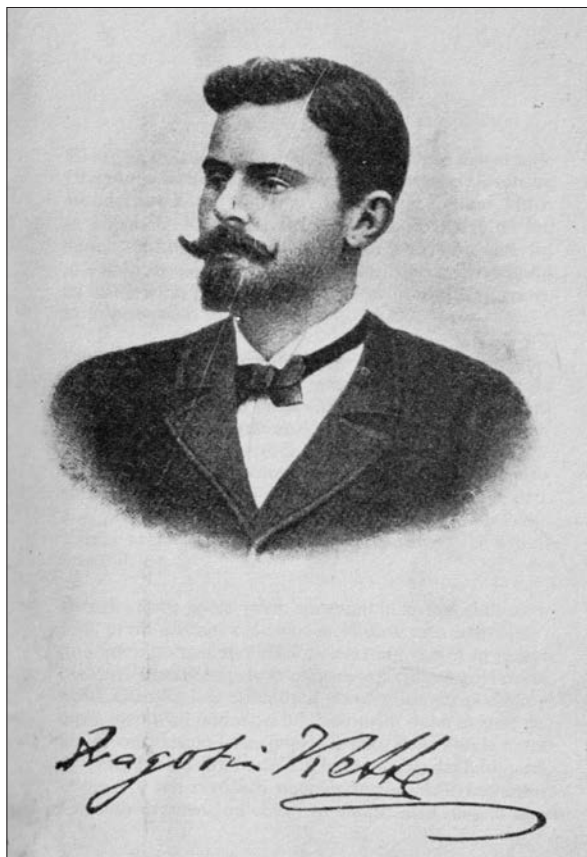

znaval takratno kulturno okolje ter se družil s takojšnjimi političnimi in kulturnimi veljaki. Tam je dokončal prve štiri razrede ljudske šole, s šolanjem pa je nadaljeval v Ljubljani. Tja ga je oče vpisal zato, da bi se dobro pripravil za gimnazijo, na kateri je bilo treba znati nemški jezik. Ko je začel Dragotin Kette obiskovati drugi razred gimnazije, so njegovega očeta premestili za nadučitelja v Košano. Spomladi 1890 so se začeli pri njem kazati prvi znaki jetike, zato je sinu svetoval, naj se prepiše na učiteljsko, da bo tako prej prišel do kruha. Dragotin je očetov nasvet upošteval.

Naslednje leto (1891) se je Filip ob popisu prebivalstva na Ostrožnem brdu močno prehladil, začel bljuvati kri in 12. aprila umrl. Sin mu je posvetil dve pesmi, *Ob smrti očetovi* in *Na očetovem grobu*. Od tedaj je za Dragotina skrbel materin stric iz Trnovega, Janez (tudi Ivan) Valenčič. Ker si je stric nadvse želel, da bi Dragotin postal duhovnik, se je moral ta z učiteljskega vrniti na gimnazijo. Leta 1893 je napisal znano satirično pesem *Naš mesija*, v kateri je kritiziral ljubljanskega knezoškofa Jakoba Missio, češ da s svojim političnim delovanjem neti razprtije med Slovenci. Za kazen ga je stric Janez Valenčič prenehal gmotno podpirati in Dragotin se je moral preživljati sam. Nato so ga še obtožili, da je pisal neprimerna pisma enemu od ljubljanskih deklet. Ker ni mogel plačati šolnine, ki so mu jo določili zaradi neprimerne ocene iz vedenja, so ga iz gimnazije odslovili. Kljub revščini in pomanjkanju se ni vdal, temveč se je še vedno izobraževal in ustvarjal.

V dijaških letih se je spoprijateljil z Ivanom Cankarjem, s katerim je bil nekaj časa tudi sestanovalec v baraki na Ledini in kasneje na Vodmatu v Ljubljani.¹⁰ Skupaj sta obiskovala Josipa Murna (Aleksandrova), ki je z oskrbnico Polonico Kalanovo bival v stari Cukrarni. Včasih se jim je pridružil še Oton Župančič. Dijaki so tam prebirali tujo in domačo literaturo ter se pogovarjali o književnosti. Njihove vezi so se spletle že v tajnem dijaškem društvu Zadruga, obdržale pa so se še ob Dragotinovem odhodu v Novo mesto leta 1896.

Pred septembrom 1896 je uspelo očetovemu prijatelju Ivanu Resmanu Ketteja pregovoriti, naj s šolanjem nadaljuje na gimnaziji v Novem mestu. Tam je sprva živel pri Matevžu Juncu, nato pa se je preselil k dimnikarju Štamcarju. Po zgledu ljubljanske je ustanovil novomeško Zadrugo, ki pa je bila kratkega daha. V Novem mestu se je nesrečno zaljubil v sodnikovo hčer Angelo Smola, ki mu ljubezni ni nikoli vračala, je pa »zaradi nje« napisal najlepše ljubezenske pesmi, kot je tista Na trgu.¹¹ Po opravljeni maturi leta 1898 je moral namesto na študij na Dunaj oditi na služenje vojaščine v Trst. Postal je pripadnik

Kettejev portret (Martinović, Dragotin Kette).

4. stotnije 97. pešpolka. Prosti čas je še vedno namenjal poeziji in pošiljal pesmi v objavo slovenskim časopisom (ena od bolj znanih je *Adria*, objavljena v *Ljubljanskem zvonu* leta 1898).¹² Na vojaških vajah, ki so potekale na Krasu v okolici Trsta se je močno prehladil in začel bljuvati kri. Tako kot starša je tudi on zbolel za jetiko.¹³

Kettejev pogreb

Zaradi slabega zdravstvenega stanja so Ketteja konec marca 1899 v tržaški garnizijski bolnišnici v Ulici Fabio Severo razglasili za nesposobnega za vojsko in ga 1. aprila odpustili. Hudo bolan se je zatekel h gospodnji Polonici Kalan v staro Cukrarno, v kateri so bila stanovanja za revnejše prebivalce Ljubljane.¹⁴ »Žal, da nisem niti slutil, kako se mu godi. Sredi aprila pa mi je prišel Murn Aleksandrov povedat, da so Ketteju že šteti dnevi ...! Murn mi je ves prepaden pri-

¹⁰ Cankar, Konec, str. 430. Več o tem glej v: Simčič, *Kettejeve sledi*, str. 36.

¹¹ Več o Kettejevem domovanju v Novem mestu gl. Vasič, Kette in Novo mesto, str. 194–201.

¹² Kette, *Adria*, str. 548–549.

¹³ Več o življenju Dragotina Ketteja gl. Mušič, *Dragotin Kette*, in Simčič, *Kettejeve sledi*.

¹⁴ Zupan, K 32-letnici smrti pesnika, str. 4. Ivan Zupan je bil med letoma 1896 in 1899 pripadnik sanitetnega oddelka v bolnišnici, v kateri se je zdravil Dragotin Kette. S Kettejem sta se poznala že iz dijaških dni v Ljubljani (Zupan, K 32-letnici smrti pesnika, str. 2–3).

Ljubljanska Cukrarna iz leta 1917 (Wikimedia Commons).

povedoval, da bi bilo treba poskrbeti tudi za Kettejevo hrano, ker gospodinjina sredstva ne dovoljujejo bolniku nikakršnih priboljškov,« pripoveduje Fran Govekar v *Ljubljanskem zvonu*. Govekar je nato z Aškercem pohitel k bolnemu pesniku in mu ga predstavil. Skupaj sta ga pregovorila, da je vso svojo književno lastnino (druge ni imel) prodal založniku Schwentnerju. Za edinega dediča je v oporoki določil Podporno društvo za slovenske velikošolce na Dunaju. »Jaz sem nemudoma alarmiral ljubljansko javnost v "Slovenskem narodu"¹⁵ ter opozoril na bednega pesnika,« pripoveduje dalje Govekar. »Začela se je tudi denarna zbirka in narodne dame so nosile in pošiljale Ketteju jestvin in pijač.«¹⁶ Dragotin Kette, star komaj 23 let, je bil torej (že) prepoznan kot ena večjih figur slovenskega naroda, ki je ni vredno izgubiti in ki je vredna takojšnje pomoči vseh zavednih Slovencev. Kljub temu je nekaj dni zatem, 26. aprila okrog devetih zjutraj, umrl. Ob poslednjih trenutkih je bil ob njem Anton Aškerc. Ubesedil in objavil jih je v Kettejevih *Poezijah*.¹⁷ Že isti dan je žalostno novico objavil *Slovenski narod*, v njem pa je osmrtnico objavilo tudi Slovensko pisateljsko društvo.¹⁸ Od Ketteja so se poslovili tudi v *Slovincu*¹⁹ in *Ljubljanskem zvonu*, je Anton Aškerc zapisal, da je sonet *Spomini* zadnje Kettejevo delo, ki ga objavljajo, saj je njegova dela kupil založnik Schwentner.²⁰ Ketteju je poslovil-

no pesem napisal tudi Alojzij Merhar, ki je bil javnosti bolj poznan kot Silvin Sardenko.²¹

Naslednji dan se je množica žalujočih zbrala pri Cukrarni. Sprevod se je vil po Poljanski in Resljevi ulici na pokopališče pri Sv. Krištofu (danes Navje). Dijaki so pred krsto nosili venec s trobojnim trakom akademičnega društva Triglav in venec ljubljanskih gimnazijcev. Na krsto sta bila položena venca nekega prijatelja in sorodnikov. Pogrebu so prisostvovali župan Ivan Hribar, deželni poslanec in ravnatelj Ivan Šubic, predsednik Slovenske matice Franc Levec, predsednik Slovenskega pisateljskega društva prof. Rajko Perušek, uredniki *Ljubljanskega zvana*, *Slovenskega naroda*, *Učiteljskega tovariša* in *Slovenca*, narodne dame in gospodične, na čelu katerih sta bili Franja Tavčar in žena [Karla] viteza Bleiweisa,²² ravnatelj srednješolskih zavodov, učitelji, dijaki, semenišniki ter razni pripravniki in pripravnice. »Ves pokop je pričal, da je imel blagi pokojnik izredno število prijateljev in čestilk, ter se ljubljansko občinstvo zaveda, da je izgubilo v Ketteju mladeniča izvanrednih talentov, ki bi donašali slovenskemu narodu stoteren sad.«²³ Ker je Dragotina Ketteja javnost po imenu spoznala šele malo pred smrtjo, je časopisje bralce obveščalo tudi o tem, da je to tisti pesnik, ki se je v objavah svojih del pogosto skrival pod raznimi psevdonimi (Kette se je v *Ljubljanskem zvonu* podpisoval kot Mihael

¹⁵ Najverjetneje gre za novico, objavljeno v *Slovenskem narodu* 19. aprila 1899 (str. 3).

¹⁶ Govekar, Kette in Aškerc, str. 511.

¹⁷ Aškerc, Dragotin Kette, str. III–V.

¹⁸ *Slovenski narod*, 26. 4. 1899, str. 2, 4.

¹⁹ *Slovenec*, 27. 4. 1899, str. 2–3.

²⁰ Aškerc, Dragotin Kette, str. 312.

²¹ Merhar, Zadnji pozdrav, str. 346.

²² Dragotin Kette je bil eden od tistih izobražencev, ki je podpiral boj za ženske pravice, zlasti pravico do izobraževanja (Narodne dame in feministke: <https://old.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/narodne-dame-in-feministke.html>) (6. 1. 2023).

²³ *Slovenski narod*, 28. 4. 1899, str. 2.

Kette na mrtvaškem odru. Fotografija je bila objavljena v drugi, dopolnjeni izdaji Kettejevih Poezij iz leta 1907.

Mihajlov, Zvonoslav in Zor; v *Novi Nadi* kot Zvonoslav in Zor ter v *Vrtcu* in *Angeliku* kot Siluška).²⁴ Poslovilni govor ob grobu je imel pesnik Engelbert Gangl, umrlemu pesniku pa je prepeval mladinski pevski zbor. Pogrebno slovesnost v cerkvi sv. Petra je vodil župnik Malenšek.²⁵ Kljub slovesnemu vzdušju, ki je dajalo težo pomembnosti Kettejevega ustvarjanja za slovenski narod, primerjavam z meteorjem na slovenskem literarnem nebu in vzporejanju kvalitete njegovih sonetov s Prešernovimi²⁶ ga niso pokopali v grobnici Slovenskega pisateljskega društva, temveč so mu namenili poseben grob. Ob to se je obregnil anonimni avtor prispevka v *Slovenskem narodu* iz leta 1906, ko so v grobnico pisateljskega društva položili posmrtno ostanke pesnika Andrejčkovega Jožeta (tj. Josipa Podmilšaka (1845–1874)).²⁷

Vir financiranja Kettejevega pogreba ostaja neznan. Časopisje tistega časa je domnevalo, da ga bo financiralo pisateljsko društvo.²⁸ Obenem obstaja verjetnost, da so ga financirali iz denarne nabirke, ki se je začela še za časa pesnikovega življenja.²⁹

Postavitev nagrobnika Dragotinu Ketteju

Po dobrih dveh letih je bil Kettejev grob po poročanju časopisa *Slovenski narod* zapuščen³⁰ in brez nagrobnika.³¹ Tako so pesnikovi prijatelji sklenili, da mu ga bodo postavili do praznika vseh svetih leta 1902.³² Spomladi se je pod okriljem omenjenega časopisa začela denarna nabirka za kamnit nagrobnik. Zbrati je bilo treba 120 kron.³³ Časopis *Slovenski narod* je bil obenem glavni medijski pokrovitelj, ljudi pa je spodbujal tudi k darovanju. Denar so rodoljubni Slovenci darovali bodisi posamično³⁴ bodisi prek manjših prireditev. Julija je društvo Ljubljana v gostilni Ivana Pavška na Martinovi cesti v Ljubljani priredilo pevski nastop, na katerem je zbralo pet kron.³⁵ K zbiranju denarja so pristopili tudi mladi, ki so Ketteju v čast organizirali dve veselici v Škofji Loki³⁶ in Idriji.³⁷ Nekaj denarja so zbrali tudi na veselici v Zagorju pri Pivki, kjer so v ta namen zložili naslednje verze:

»Pri kozarcih smo se zbrali
"Triglav"³⁸ pili, fajm plesali;
Nekaj dnarcev smo nabrali,
Za spomenik Ketteja poslali.«³⁹

31. oktobra je Kettejevimi prijateljem uspelo zbrati potreben denar in postaviti nagrobnik na pesnikovo gomilo na pokopališču pri Sv. Krištofu.⁴⁰ Kakšen je bil Kettejev spomenik in kdo ga je izdelal, ni znano. Iz posrednih informacij, ki jih posreduje časopisje, si lahko ustvarimo predstavo o grobu z arhitektonskim nagrobnikom, sestavljenim iz spodnjega kamnitega dela in (kovinskega?) križa⁴¹ v zgornjem delu⁴² ter z dvema cipresama ob straneh.⁴³

Nad vzdrževanjem pesnikovega groba, za katerega naj bi skrbela šolska mladina,⁴⁴ pa je bilo manj navdušenja. Ob desetletnici Kettejeve smrti je bil grob popolnoma zapuščen. Ciprese so bile suhe, na gomili je rasel plevel. Na dan vseh svetih leta 1909 je na grobu ležal le šopek, ob katerem sta bili postavljeni sveči nekega dijaka.⁴⁵ Stanje groba se je še poslabšalo leta 1920, ko je kamnit nagrobnik padel

²⁴ Kette se je v *Ljubljanskem zvonu* podpisoval kot Mihael Mihajlov, Zvonoslav in Zor; v *Novi Nadi* kot Zvonoslav in Zor ter v *Vrtcu* in *Angeliku* kot Siluška (*Slovenec*, 27. 4. 1899, str. 2; *Slovenski narod*, 26. 4. 1899, str. 2; *Slovenski narod*, 27. 4. 1899, str. 3).

²⁵ *Slovenski narod*, 28. 4. 1899, str. 2.

²⁶ *Slovenski narod*, 27. 4. 1899, str. 3; Peterlin, V stari Cukrarni, str. 6; *Slovenski narod*, 6. 7. 1900, str. 1.

²⁷ *Slovenski narod*, 3. 5. 1906, str. 3.

²⁸ *Slovenski narod*, 26. 4. 1899, str. 2; *Slovenec*, 27. 4. 1899, str. 2–3.

²⁹ Po poročanju časopisa *Jutro* leta 1939 je tudi Bojan Drenik začel zbirati denar za bolnega Ketteja in z njim financiral tako pogreb kot nagrobnik. Bojan Drenik je bil telovadec Sokolskega društva Ljubljana, nato pa je treniral v telovadnici Sokolskega društva v Novem mestu. Nekaj časa je bil Kettejev sostanovalec in predsednik novomeškega tajnega društva Zadruga, ki je bilo ustanovljeno na Kettejevo pobudo (Vasič, Dragotin Kette, str. 198).

³⁰ *Slovenski narod*, 12. 7. 1902, str. 4.

³¹ *Slovenski narod*, 31. 10. 1902, str. 4.

³² *Slovenski narod*, 12. 7. 1902, str. 4.

³³ *Slovenski narod*, 12. 7. 1902, str. 4.

³⁴ *Slovenski narod*, 3. 5. 1902, str. 5; *Slovenski narod*, 16. 7. 1902, str. 4; *Slovenski narod*, 4. 10. 1902, str. 6.

³⁵ *Slovenski narod*, 3. 5. 1902, str. 5.

³⁶ *Slovenski narod*, 23. 8. 1902, str. 4; *Slovenec*, 21. 8. 1902, str. 2.

³⁷ *Slovenski narod*, 17. 9. 1902, str. 4.

³⁸ Vrsta piva, ki ga je varila pivovarna Union.

³⁹ *Slovenski narod*, 4. 10. 1902, str. 6.

⁴⁰ *Slovenski narod*, 31. 10. 1902, str. 4.

⁴¹ Križ se je kot pokopališko znamenje uveljavil v času romantike (Žitko, Nagrobna plastika, str. 39).

⁴² *Jutro*, 1. 11. 1923, str. 3.

⁴³ *Slovenski narod*, 12. 7. 1902, str. 4; *Slovenski narod*, 3. 11. 1909, str. 4.

⁴⁴ *Jutro*, 1. 11. 1923, str. 3.

⁴⁵ *Slovenski narod*, 3. 11. 1909, str. 4.

na gomilo, na sredino trave in zimzelena. Za njegovo obnovo so se zavzele licejke iz ljubljanske Mladike. Na začetku jeseni so poskrbele, da so nagrobnik postavili na prvotno mesto, da so prenovili napis in da so grob primerno uredili.⁴⁶ Posebej bogato okrašen je bil 1. novembra 1921, ko so na njem ležali venci iz smrečja in bršljanovega listja s trakovi slovenske trobojnice.⁴⁷

Ureditev skupne grobnice slovenske moderne

Po prvi svetovni vojni so Slovenci v Kraljevini SHS in nato po letu 1929 v Kraljevini Jugoslaviji ob spominskih obeležjih novim državnim voditeljem še naprej postavljali spominska obeležja osebnostim, ki so jih imeli za pomembne osebnosti svojega naroda, s čimer so ohranjali in utrjevali slovensko identiteto. Eden od znamenitih primerov je bilo odkritje celopostavnega spomenika in plošče Ivanu Cankarju avgusta 1930 na Vrhniki.⁴⁸ V čast pomembnih slovenskih osebnosti so objavljali prispevke in organizirali prireditve.

Nekoliko pred postavitvijo celopostavnega kipa Cankarju so leta 1923 vsem trem pokojnim predstavnikom slovenske moderne, Ketteju, Murnu in Cankarju, postavili dostojno grobnico, ki je odsevala njihovo pomembno vlogo v takratni slovenski identiteti. Le nekaj dni pred praznikom vseh svetih so jim ljubljanske mestne oblasti uredile skupno počivališče na pokopališču pri Sv. Križu v Ljubljani (današnje ljubljanske Žale), odprtem leta 1906.⁴⁹ »Prekop se je vršil z največjo pieteto: prisostvovali so mu: dr. Prijatelj, dr. Iz. Cankar in dr. Rus.«⁵⁰ Prekopa se je želel udeležiti tudi Niko Zupančič, Kettejev prijatelj iz ljubljanskih dijaških dni, vendar zaradi sprtosti z Ivanom Prijateljem ni bil obveščen o datumu premeščanja posmrtnih ostankov.⁵¹

Grobarji so posmrtno ostanke Ketteja in Murna (ta je umrl leta 1901) izkopali iz grobov na pokopališču pri Sv. Krištofu, jih položili v nove krste in nato prenesli v tamkajšnjo cerkev. Naslednje jutro so jih prepeljali na ljubljansko pokopališče pri Sv. Križu in položili v nov grob. Medtem so na tem pokopališču odprli grobnico družine Rohrmann, v kateri je bil pokopan Ivan Cankar. Grobarji so dvignili še njegovo krsto ter jo položili v grob ob krsti Ketteja in Murna. »Ves prostor je obdan s kamnitim okvirjem. V ozadju se dviga skupen spomenik s tremi kamni, ki nosijo kratko imena in rojstne in smrtne letnice vseh treh pesni-

kov. Pokrit je prostor z zelenim mahom, po kamnih pa se vzpenja bršljin.«⁵² Kdo je bil pobudnik in financer prekopa in postavitve spomenika slovenski moderni, ni znano. »(K)akor se zdi, je imel vsaj eden od teh treh naših pesnikov še po smrti prijateljico, ki je mislila nanj in poskrbela vsem trem primeren skupni grob.«⁵³ Medtem so s prvotnega Kettejevega nagrobnika, ki je zvrnjen ležal ob zakopanem grobu na pokopališču pri Sv. Krištofu, že ukradli (kovinski?) križ.⁵⁴

To je bilo zadnje spominsko obeležje Dragotinu Ketteju do obdobja po drugi svetovni vojni. O Ketteju so še naprej pisali v časopisju, ki je izhajalo v Kraljevini SHS in nato v Kraljevini Jugoslaviji. Prispevki s spomini, orisi pesnikovega življenja in njegovimi deli so izhajali zlasti ob obletnicah njegovega rojstva in smrti.⁵⁵ Organizirali so tudi razne prireditve, kot je bila 25. obletnica pesnikove smrti. Ob tej priložnosti so v Kamniku, Litiji in Novem mestu pripravili recitacijski večer s spominskim govorom.⁵⁶ Ob 50. obletnici rojstva je Kettejev prijatelj Ribarič na mariborski ljudski univerzi priredil predavanje o pesnikovem življenju in ustvarjanju.⁵⁷ Ob tej priložnosti je Pavel Strmšek izdal Kettejevo burko *Naši dijaki*.⁵⁸ Kettejeve pesmi so recitirali in uprizorjali tudi mimo datumov obletnic njegovega rojstva in smrti. Tak primer je bila uprizoritev pesmi *Pijanec*, ki jo je marca 1925 v ljubljanskem dramskem gledališču pripravilo kulturno-umetniško društvo Novi oder.⁵⁹

Povsem drugačno je bilo glorificiranje Ketteja in drugih pomembnih slovenskih osebnosti pri Slovencih, ki so po prvi svetovni vojni prešli pod Kraljevino Italijo in po podpisu Rapalske pogodbe leta 1920 postali njeni državljani. Slavljenje oseb, ki so jih Slovenci dojemali kot pomembne figure svojega naroda, je bilo v takratni novozamišljeni Julijski krajini nezaslišano, kaj šele, da bi jim postavljali spominska obeležja. Na njihovo mesto so stopile osebe, ki so jih takratne italijanske oblasti dojemale in predstavljale kot pomembne za italijanski narod. Lokacije njihovih spominskih obeležij so bile skrbno izbrane. Tako so na primer Firenze ob koncu dvajsetih let 20. stoletja tolminski občini darovale bronasto poprsje pesnika Danteja Alighierija z napisoma »Dante ob mejah, ki jih je začrtal Bog«, in »Firenze najbolj italijanskemu Tolminu«. Pomembnim italijanskim možem so postavljali tudi spominske plošče in po njih imenovali

⁵² *Jutro*, 1. 11. 1923, str. 3.

⁵³ Prav tam.

⁵⁴ Rože, »Nekaj dnarcev smo nabrali«, dostopno na: <http://zgodovina.si/nekaj-dnarcev-smo-nabrali-za-spomenik-ketteja-poslali/>.

⁵⁵ Glej nekaj primerov: *Jutro*, 26. 4. 1924, str. 5; Zupan, K 32-obletnici smrti, str. 2–3; Peterlin, V stari Cukrarni, str. 5–7; *Istra*, 8. 5. 1936, str. 5; *Jutro*, 26. 4. 1939, str. 7.

⁵⁶ *Jutro*, 22. 11. 1924, str. 3; *Slovenski narod*, 5. 10. 1924, str. 2; *Slovenski narod*, 8. 11. 1924, str. 4.

⁵⁷ *Slovenski narod*, 15. 1. 1926, str. 3.

⁵⁸ Kette, *Naši dijaki: Burka v dveh dejanjih*.

⁵⁹ Gl. *Slovenec*, 3. 3. 1925, str. 4.

⁴⁶ *Jutro*, 10. 10. 1920, str. 3.

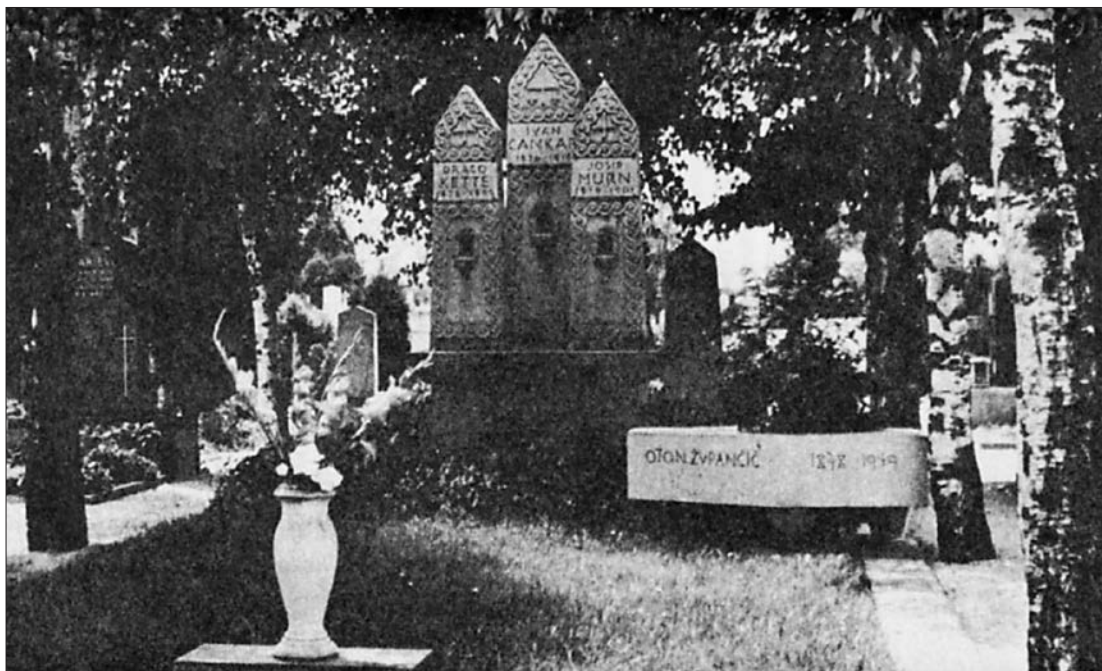
⁴⁷ Ob Ketteju so se poklonili še osemdesetim drugim zaslužnim možem, pokopanim na takratnem pokopališču pri Sv. Krištofu (*Jutro*, 3. 11. 1921, str. 3).

⁴⁸ Cankarjev spomenik na Vrhniki: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/cankarjev-spomenik-na-vrhniki/> (3. 1. 2023).

⁴⁹ Žitko, Nagrobna plastika, str. 36.

⁵⁰ *Jutro*, 1. 11. 1923, str. 3.

⁵¹ Zupančič, Še nekaj spominov, str. 113.

Grobnica vseh štirih predstavnikov slovenske moderne: Josipa Murna-Aleksandrova, Dragotina Ketteja, Ivana Cankarja in Otona Župančiča (Martinovič, Dragotin Kette).

nekatero ustanovo, ulice, trge, šole ipd.⁶⁰ Ohranjanje slovenske identitete je bilo potisnjeno v ilegalo. Pod podobnim raznarodovalnim pritiskom so se znašli tudi Slovenci, ki so zaživel v Avstriji in na Madžarskem.

Druga svetovna vojna, boj za obstoj slovenske identitete in odnos do Dragotina Ketteja

Med drugo svetovno vojno se je Dragotin Kette s svojimi stvaritvami obdržal na gladini takratnega kulturnega in političnega življenja ter ni tonil v pozabo, ni pa zasedal osrednjega mesta na slovenskem kulturnem področju.

Pri italijanskih oblasteh so bila dela Dragotina Ketteja zlasti orodje asimilacije. Za približevanje superiorne italijanske kulture so italijanske oblasti uporabljale več mehanizmov propagande. 23. junija 1941 je v ljubljanski operi potekal prvi večer slovenske in italijanske lirike, ki sta se ga udeležili italijanska in slovenska politična in cerkvena elita. Glavni govornik je bil profesor Urbani, docent srbsko-hrvaške literature na tržaški univerzi. Govor je začel z navajanjem italijanskih vplivov na slovensko književnost in poudaril, da so po mnenju dr. Luigija Salvinija Gradnikovi prevodi italijanskih pesnikov »najpomembnejša slovenska kulturna stvaritev v zadnjem desetletju«. Italijanskih pesnikov, predstavljenih na večeru, ni predstavljal, saj naj bi jih poznal tako rekoč ves

svet. Nasprotno pa je bil izbor slovenskih pesnikov zaradi pomanjkanja popolnega pregleda nad slovensko liriko težji. Pri tem je izpostavil Salvinijevo knjižico »*Liriche slovene moderne*«, v kateri je zajetih 24 slovenskih pesnikov. V njej je Salvini kot prvega predstavil Dragotina Ketteja, končal pa jo je z njegovim premskim rojakom, Bogomilom Faturjem (roj. 1914). Urbanijevemu govoru so sledile recitacije del italijanskih in slovenskih pesnikov, med katerimi so bila tudi Kettejeva. Ta večer naj bi bil prvi v vrsti manifestacij, »ki bodo na kulturnem področju v vedno tesnejšem sodelovanju zbliževale Italijane in Slovence za slavo in veličino Ducejeve Italije«. ⁶¹ O prispevku italijanske kulture k slovenski je v reviji *La Nuova Antologia* pisal tudi italijanski slavist Giovanni Maver in pri tem omenil, da se njen vpliv kaže tudi v Kettejevih stvaritvah. ⁶² O Kettejevem življenju in ustvarjanju je časopisje tako kot v medvojnem obdobju še naprej pisalo. ⁶³ Dvojezični časopis *Gioventù Lubianese/Ljubljanska mladina* je na primer v julijski številki leta 1943 – najprej v italijanščini, nato pa še v slovenščini – objavil dve Kettejevi basni, *Srna in orel* ter *Muha in pajek*. ⁶⁴

Vzrok za postavitev Ketteja na periferijo na slovenskem kulturnem področju lahko pripišemo eksistenčni krizi slovenskega naroda in njegovemu boju za obstanek, ki je oporo in navdih našel tudi v knji-

⁶⁰ Več o dediščini iz časa fašizma in fašistični dediščini gl. Kastelic, »Vpliv fašizma«, str. 55–70.

⁶¹ *Slovenski dom*, 24. 6. 1941, str. 2.

⁶² *Jutro*, 29. 6. 1941, str. 3.

⁶³ *Domoljub*, 23. 12. 1943, str. 10; *Slovenec*, 28. 4. 1943, str. 3.

⁶⁴ *Gioventù Lubianese - Ljubljanska mladina*, 15. 7. 1943, str. 4 in 5.

ževnosti iz časa, ko je potekalo živahno oblikovanje in utrjevanje slovenskega naroda, pesnik pa je tedaj imel vlogo glasnika družbenih teženj in potreb. »*Pesnik je postal svečenik ideologije in tako ni vedel več, kaj se dogaja v njegovem srcu. Vse svoje sile je podredil borbi za ideologijo in vsak vzgib srca, ki bi ga lahko odtujil tej borbi, se mu je zdel pregrešen,*« je leta 1955 zapisal literarni zgodovinar Dušan Pirjevec.⁶⁵ V ospredje je stopila pripovedna pesem, ki je morala vsebovati družbenovzgojno vlogo s poudarkom na narodnoobrambni in narodnovzpodbudni tendenci. V središču zanimanja in promocije je bila skupnost in ne več ustvarjalnost posameznika. »*Naš realizem je hotel vzgojiti slovenski narod v duhu narodnostne borbenosti, hotel ga je nacionalno utrditi in usposobiti za narodnostni boj.*«⁶⁶ Osrednje mesto je pripadlo Francetu Prešernu. »*(O)svobodilno gibanje [je] v Prešernu gledalo skoraj izključno glasnika osvobodilnih stremeljenj slovenskega ljudstva, ki jih zdaj revolucionarno rešuje, torej glasnika političnih idej osvobođenja in združenja Slovencev ter mednarodnega sožitja.*«⁶⁷ Osemindvajsetega januarja 1945 je odsek za prosveto pri Predsedstvu Slovenske narodnoosvobodilne vojske v Črnomlju pripravil predlog o razglasitvi dneva Prešernove smrti za slovenski kulturni praznik.⁶⁸ Nasprotno od književnosti iz druge polovice 19. stoletja je slovenska moderna dala prednost osebnemu doživljanju sveta, s čimer ni zadostovala potrebam ideologov Osvobodilne fronte v času druge svetovne vojne.⁶⁹ Slovensko moderno in narodnoosvobodilni boj so začele slovenske oblasti povezovati šele kasneje, zlasti leta 1955, ko je v Ljubljani potekala velika slovesnost v počastitev Cankarju, Ketteju, Murnu in Župančiču.

Postavljanje spominskih plošč po drugi svetovni vojni v službi gradnje slovenske kulturne identitete

Med drugo svetovno vojno so bili v okviru odporniškega gibanja postavljeni temelji oblikovanja socialističnega slovenstva. »*Z osvobodilno akcijo in aktivizacijo slovenskih množic preoblikuje OF slovenski narodni značaj. Slovenske ljudske množice, ki se borijo za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva.*«⁷⁰ Slovenske ljudske množice so v doktrini oblikovanja enega delavskega razreda tako predstavljali kmetje in delavci, pa tudi intelektualci, med katerimi so bili posebne pozornosti deležni predvsem t. i. kulturni delavci. Ti so postali po-

memben podpornik in promotor takratne slovenske kulturne identitete. Med njimi so bili tako umetniki kot znanstveniki humanističnih ved.⁷¹ Njihova naloga je bila na stežaj odpreti vrata svojega ustvarjanja in delovanja ljudskim množicam ter prispevati k dostopnosti kulture. »*Naša kultura mora težiti za svojo resnično višino, hkrati pa z vso silo stremeti, da postane last najširših družbenih plasti.*«⁷²

Pomembno vlogo pri oblikovanju in utrjevanju takratne slovenske identitete je imel Zavod za spomeniško varstvo Ljudske republike Slovenije (LRS), ustanovljen leta 1945.⁷³ Z letom 1949 je poleg referatov za upodabljajoče umetnine, urbanizem in arhitekturo ter za spomenike NOB neposredno pokrival referat za domove pomembnih slovenskih osebnosti. Ta naloga mu je pripadla tudi po spremembah organizacije zavoda leta 1950.⁷⁴ Poleg domov so v delokrog referata sodili spomeniki v ožjem pomenu besede in grobovi. Med pomembne osebnosti so štelili pesnike, »*od Primoža Trubarja, ki je stal ob rojstvu slovenske knjige,*«, glasbenike, »*počeniši z Jakobom Galusom Petelinom,*«, likovne umetnike, »*od najstarejših mojstrov pa do impresionistov in umetnikov – borcev,*«, znanstvenike in mojstre slovenske odrske umetnosti. Izpuščeni so bili tisti, ki so bili v času druge svetovne vojne nasprotniki Osvobodilne fronte, kot je bil France Balantič.⁷⁵ Zgoraj naštetih »*bodo dobili,*« kot je dejal Marjan Zadnikar, »*za svoje delo skromno priznanje šele takrat, kadar njihovi domovi ne bodo razpadali in na njihova poslednja bivališča kulturni narod ne bo odlagal – smeti.*«. Pri tem je izpostavil ruševine domnevne rojstne hiše Antona Aškercja in prekopan grob Ivana Groharja na takratnem pokopališču pri Sv. Križu v Ljubljani. Poudaril je, da sta oba navedena primera slovenska kulturna spomenika, saj so Aškercjeve pesmi in Groharjeve slike pomembne priče slovenske literarne oziroma slikarske kulture in da kot take pomenijo bogastvo slovenskega naroda.⁷⁶ Pomen ohranjanja domov slovenskih pomembnih mož je pojasnil tudi s primerjavo z drugimi kulturnimi spomeniki. »*Spomeniška pomembnost gotske plastike, romanske cerkve ali Šubičeve slike je v njej sami, ker gre*

⁶⁵ Pirjevec, Družbeno politični vzroki, str. 16.

⁶⁶ Pirjevec, Družbeno politični vzroki, str. 16–17.

⁶⁷ Smolej, Prešeren, str. 7. Gl. tudi: *Osvobodilna fronta*, december 1941, str. 1.

⁶⁸ Smolej, Prešeren, str. 13.

⁶⁹ Pirjevec, Družbeno politični vzroki, str. 15–21; Kudělka, O nekaterih problemih moderne, str. 292–302.

⁷⁰ Četrta točka, sprejeta na vrhovnem plenumu Osvobodilne fronte 1. novembra 1941 (*Osvobodilna fronta* 1, 1941, št. 1, str. 1, »Temeljne točke Osvobodilne fronte slovenskega naroda«).

⁷¹ Dolenc, *Med kulturo in politiko*, str. 127–128.

⁷² *Slovenski poročevalec*, 3. 8. 1945, str. 2.

⁷³ Njegovo polno ime je bilo Zavod za varstvo in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Slovenije v Ljubljani. Ustanovljen je bil na podlagi prvega državnega zakona o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti ter uredbe Ministrstva za prosveto Narodne vlade Slovenije z dne 27. avgusta 1945. Leta 1948 je bil sprejet nov zakon o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti na področju LRS. Leta 1950 je zavod dobil pravilnik, ki mu je skrajšal naziv v Zavod za spomeniško varstvo LRS (Kuševič, Razvoj, str. 249; Ur. list LRS 23/1948).

⁷⁴ Kuševič, Razvoj, str. 249–250.

⁷⁵ Pibernik, s. v., »Balantič, France (1921–1943)«: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1016830/>; Balantič, *Zbrano delo*, str. 139–455.

⁷⁶ Zaradi neplačevanja prispevkov je bila v Groharjev grob julija 1921 položena nova krsta (Zadnikar, Spomeniki velikih Slovencev, str. 10–13).

v sebi za zaključeno umetnino, ki je samostojen in enkraten likovni organizem. Rojstna hiša Ivana Cankarja na Vrhniki n. pr., ki celo ni več prvotna niti ni pomembna kot primer bodisi kmečke ali meščanske hiše določene starosti, pa je kljub temu kulturni spomenik, ker se veže z rojstvom našega največjega pisatelja, kar ji posredno daje spomeniški značaj.« Zavod je imel nalogo zaščititi vse predmete, povezane z velikimi slovenskimi osebnostmi, dokler ne bodo postali last določenega muzeja, knjižnice ali galerije oziroma dokler ne bodo našli svojega končnega mesta v za to urejenem posloplju, kot je rojstna hiša.⁷⁷

Z ustanovitvijo referata za domove slovenskih pomembnih mož je zavod stopil na precej neobdelano polje. Zato je moral najprej evidentirati domove, grobove in druge spomenike v ožjem pomenu besede ter ugotoviti njihovo stanje. Sledila sta ureditev grobov in popravilo domov pomembnih slovenskih mož. Po splošnem načelu varstva kulturne dediščine so najprej poskrbeli za najbolj ogrožene spomenike. Pri nepremičninah, pri katerih je bila prepoznana spomeniška vrednost zaradi rojstva, smrti ali bivanja ene od pomembnih slovenskih figur, sta sledili še dostojna označitev in promocija. Zamišljeno je bilo, da bo zavod dal pobudo za postavitev spominskih plošč, odgovornost za izvedbo in slavnostno odkritje pa naj bi padla na Ljudsko prosveto in strokovno društvo, na področju katerega se je dotični mož, ki naj bi mu postavili spominsko ploščo, posebno izkazal. Nato naj bi se Ljudska prosveta in strokovno društvo povezala z množičnimi organizacijami, ki so delovale v kraju odkritja spominske plošče. V nasprotju s pričakovanji je zavod ponekod naletel na gluha ušesa ter je moral sam priskrbeti plošče in s pomočjo krajevnih organizacij ljudske prosvete, šol in množičnih organizacij organizirati slavnostna odkritja.⁷⁸ Eden takih primerov je bila postavitev spominske plošče Dragotinu Ketteju na Premu leta 1949, medtem ko so se v Novem mestu precej bolje odrezali.

Postavitev spominskih plošč Dragotinu Ketteju v Novem mestu in na Premu leta 1949

Spominska plošča Dragotinu Ketteju v Novem mestu je bila na pobudo zavoda postavljena 5. junija 1949 na t. i. Štamcarjevi hiši pod Marofom, ki je stala na takratni Tavčarjevi cesti 5 (današnji Kettejev dvored). Izdelana je iz marmorja, nanjo pa so vklesali napis: »V tej hiši je leta 1897 in 1898 živel in ustvarjal svoja največja dela Dragotin Kette, slovenski pesnik.« Slovesnost njenega odkritja se je začela že v soboto dopoldne, 4. junija 1949. V pritličnih prostorih novozgrajene stavbe okrajnega magazina na Glavnem

trgu je bila razstava Kettejevih fotografij, rokopisov, dokumentov in spominov na pesnika. Obširno gradivo je uredil takratni ravnatelj novomeške študijske knjižnice Bogo Komelj. Posebno pozornost so zbudili zapisniki novomeške dijaške Zadruge, Kettejeva pisma Cankarju in Resmanu ter gradivo, ki ga je zbiral takrat že pokojni literarni zgodovinar Alojz Turk. Razstavili so tudi 24 risb Vladimirja Lamuta⁷⁹ ter dve Vavpotičevi sliki, »Novo mesto« in znamenit Kettejev portret (1932).⁸⁰

Zvečer se je dogajanje premestilo v Dom Ljudske prosvete, kjer je Ketteju v čast potekala spominska svečanost. Predsednik odbora za Kettejevo prireditev je na začetku pozdravil vse prisotne, med katerimi so bili Božidar Jakac, rektor Akademije upodablajočih umetnosti, Ignac Koprivec, član Društva slovenskih književnikov, in Janko Jarc, višji arhivar v Muzeju narodne osvoboditve v Ljubljani. Na prireditev je bil povabljen tudi Oton Župančič, vendar se je zaradi bolezni ni mogel udeležiti. Le nekaj dni zatem, 11. junija, je preminil.

Spominski svečanosti je sledil program, v katerem so člani dramskega društva SKUD Dušan Jereb recitirali nekaj Kettejevih pesmi, nekaj pesmi pa sta izvedla novomeški moški pevski zbor in orkester. Za konec je sledila še igra *Kette v Novem mestu* avtorja Severina Šalija, ki je v šestih slikah prikazala pesnikovo življenje in delo v Novem mestu.⁸¹

Epilog slovesnosti je bilo odkritje spominske plošče. Ob številni ljudski množici so se ga udeležili predstavniki Okrajnega komiteja Komunistične partije Slovenije Novo mesto, predstavniki Okrajnega ljudskega odbora, Mestnega komiteja in Mestnega ljudskega odbora, Mestnega komiteja ljudske mladine Slovenije in frontne organizacije. Povabili so tudi nekaj visokih gostov iz Ljubljane. Varstvo nad ploščo je prevzel Mestni odbor Osvobodilne fronte. Po polaganju venca se je Ignac Koprivec v imenu Slovenskega društva književnikov poklonil spominu na Ketteja, pesnikovo življenje pa je predstavil knjižničar in profesor slovenščine na novomeški gimnaziji Milan Dodič. Prireditev se je končala z eno od Kettejevih uglasbenih pesmi v izvedbi moškega pevskega zbora.⁸²

Novembra 1949 je potekala postavitev spominske plošče Dragotinu Ketteju na Premu, v rojstni vasi Dragotina Ketteja. Postavili so jo na sredino pročelja takrat še delujoče premske osnovne šole, v kateri se je pesnik rodil. Zato so na spominsko ploščo napisali: »Tu je bil rojen 19. 1. 1876 Dragotin Kette,

⁷⁷ Zadnikar, *Spomeniki slavnih Slovencev*, str. 63.

⁷⁸ Zadnikar, *Spomeniki velikih Slovencev*, str. 10–13; Zadnikar, *Domovi*, str. 91–94; Zadnikar, *Spomeniki slavnih Slovencev*, str. 63–65.

⁷⁹ Med razstavljenimi deli so večinoma prevladovali motivi Krke, saj ji je Kette posvetil pesem *Na Krki* (*Ljudska pravica*, 8. 6. 1949, str. 3; Vasič, *Dragotin in Novo mesto*, str. 200).

⁸⁰ Po pričevanju Nika Župančiča je Vavpotič Ketteja upodobil na podlagi dveh njegovih slik iz dijaških dni in na podlagi njegovega opisa. Kot letnico upodobitve sicer navaja leto 1940 (Župančič, *Še nekaj spominov*, str. 113).

⁸¹ *Ljudska pravica*, 8. 6. 1949, str. 3.

⁸² *Ljudska pravica*, 8. 6. 1949, str. 3.

Slovesnost ob postavitvi spominske plošče Dragotinu Ketteju leta 1949 na t. i. Štamcarjevi hiši pod Marofom v Novem mestu (Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto).

Spominska plošča Dragotinu Ketteju, postavljena leta 1949 na stavbi nekdanje premske osnovne šole, kjer je od leta 1968 urejena Kettejeva spominska soba (foto: Aneja Rože, maj 2021).

slovenski pesnik.« Spominsko ploščo je iz repentaborskega marmorja izdelalo podjetje Marmor Sežana in je podobna tisti, ki so jo predtem odkrili Srečku Kosovelu v Sežani.⁸³ Priprave za njeno postavitev so

⁸³ Podjetje Marmor Sežana je iz repentaborskega marmorja izdelalo tudi spominsko ploščo pesniku Srečku Kosovelu. Ta je bila postavljena na pročelje »stare šole« v Sežani (današnja

se začele jeseni 1949. Pri postavitvi spominske plošče in organizaciji prireditve je sodeloval tudi Zavod za spomeniško varstvo LRS.⁸⁴

Slavnostno odkritje je potekalo v nedeljo, 27. novembra (najverjetneje v okviru praznovanja dneva republike, 29. novembra). Pozno dopoldne so se pred okrašeno šolsko stavbo zbrali Premci, med katerimi so bili tudi »trdni možje, ki so pesnika še poznali, saj je še večkrat prihajal v svoj rojstni kraj, matere v črnih oblekah, kakršno je nosila tudi pesnikova mati«. ⁸⁵ Zbrane je nagovoril premski učitelj Hinko Kukovec, ki je Premcem najprej »po domače« povedal, kako je prišlo do tega, da njihovemu rojaku odkrivajo spominsko ploščo. Zatem je literarni zgodovinar Lino Legiša »v preprostih besedah, ki so jih razumele tudi premske matere in predvsem mladina«, orisal pomen Kettejevega ustvarjanja za slovensko kulturo. Učenci so recitirali nekaj pesnikovih del, prvošolci pa so bili sprejeti v pionirski odred Dragotina Ketteja in s tem v Zvezo pionirjev Slovenije. S pionirsko himno se je dopoldanski svečani del zaključil. Druženje se je nadaljevalo popoldne na premskem gradu, kjer je nastopil pevski zbor Toneta Tomšiča iz Ilirske Bistrice.⁸⁶

Leto 1955 – leto obeleževanja slovenske moderne

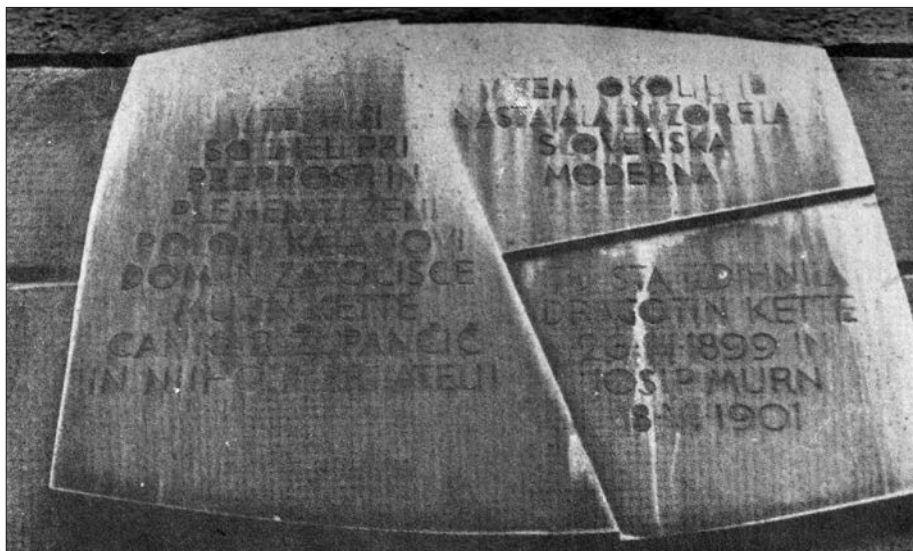
Ko se je življenje po burnih časih druge svetovne vojne ustalilo in so Slovenci zaživeli v eni od šestih

Bazoviška 9), v kateri se je Kosovel leta 1904 rodil. Slavnostno odkritje plošče je potekalo v nedeljo, 18. septembra 1949 (*Ljudski tednik*, 4. 11. 1949, str. 8–9).

⁸⁴ Občina Ilirska Bistrica, delovodnik premske osnovne šole 1948–1958 (neurejeno arhivsko gradivo).

⁸⁵ *Primorski dnevnik*, 24. 12. 1949, str. 4.

⁸⁶ *Primorski dnevnik*, 10. 12. 1949, str. 3; *Primorski dnevnik*, 24. 12. 1949, str. 4; *Enakopravnost*, 3. 1. 1950, str. 2.

Spominska plošča predstavnikom slovenske moderne, postavljena na Cukrarni v Ljubljani leta 1955 (Martinovič, Dragotin Kette).

konstitutivnih republik Socialistične federativne republike Jugoslavije, je središče raziskovalnega zanimanja literarnih zgodovinarjev do srede sedemdesetih let prejšnjega stoletja postala moderna. Tako slovenski kot tudi hrvaški, srbski in makedonski literarni zgodovinarji so jo obravnavali z različnih generacijskih, nazorskih in metodoloških vidikov ter jo skušali v vseh nacionalnih književnostih, iz katerih so izhajali, globlje osvetliti.⁸⁷

Splošno zanimanje za slovensko moderno je prišlo do izraza zlasti leta 1955, ko so v več krajih potekale spominske slovesnosti, posvečene praznovanju takratne 60. obletnice slovenske moderne. Osrednja prireditev je potekala v Ljubljani v petek, 10. junija. Zamišljena je bila kot uvod v veliko proslavo desete obletnice osvoboditve. Slovesnost se je začela v veliki dvorani hotela Union. Na njej so recitali dela vseh štirih stebrov slovenske moderne, slišati pa je bilo tudi njihova uglasbena dela in Lajovčevo *Pesem jeseni*. Slavnostni govor o pomenu slovenske moderne je imel Josip Vidmar.⁸⁸ V njem je segel vse do Prešerna in poudaril, da je Ketteju, Cankarju, Murnu in Župančiču skupno to, da so za razliko od književnikov prejšnjih generacij želeli prodreti v svet.⁸⁹

Naslednjega dne so na ljubljanskih Žalah ob grobnici slovenske moderne postavili nagrobnik, posvečen Otonu Župančiču. Njegov naročnik je bil Izvršni svet LRS, izdelan pa je bil iz dutovskega apnenca po zasnovi inženirja Marka Zupančiča. Odkritja so se udeležili številni prosvetni in kulturni delavci. Literarni zgodovinar in rektor Akademije za igralsko umetnost, France Koblar, je imel slavnostni govor, v

katerem se je spomnil vseh štirih predstavnikov slovenske moderne, akademski pevski zbor pa je zapel dve Adamičevi pesmi. Prisotni so se Župančiču poklonili tudi s številnimi venci.⁹⁰

Slovesnost ob 60. obletnici slovenske moderne se je končala v nedeljo, 12. junija, z odkritjem spominske plošče slovenski moderni na pročelju Cukrarne. Ob slovenski politični in kulturni eliti je bila posvečena množici ljudi, ki se je udeležila v velikem številu. Ob 10. uri je na Ambrožičevem trgu nastopila godba Delavsko prosvetnega društva Svoboda iz Trbovelj, ki je pospremila občinstvo do Cukrarne, kjer se je ob 11. uri začela slovesnost. Akademski pevski zbor pod vodstvom Rada Simonitija je zapel štiri uglasbene Kettejeve in Murnove pesmi, nato pa je Ivan Regent, predsednik odbora za pripravo slovesnosti, odkril spominsko ploščo, sestavljeno iz treh delov. Na levem, večjem delu je vklesan napis: »V tej hiši so imeli pri preprosti in plemeniti ženi Poloni Kalanovi dom in zatočišče Murn, Kette, Cankar, Župančič in njihovi prijatelji.« V manjšem delu zgoraj desno je napis: »V tem okolju je nastajala in zorela slovenska moderna«, pod njim pa napis, posvečen smrti Dragotina Ketteja in Josipa Murna: »Tu sta izdihnili Dragotin Kette 26. IV. 1899 in Josip Murn, 18. VI. 1901.« Nato je imel ob plošči spominski govor univerzitetni profesor Anton Slodnjak, ki je spregovoril tudi o pogledih literarnega zgodovinarja na umetnost. Skrb za spominsko ploščo je v imenu Ljudskega odbora glavnega mesta Ljubljana prevzel Dušan Bole.⁹¹

Še ena od večjih slovesnosti obeleževanja slovenske moderne je potekala ob novomeškem občinskem prazniku. Začeli so jo že 28. oktobra 1955, ko je pro-

⁸⁷ Kudělka, O nekaterih problemih moderne, str. 292.

⁸⁸ *Svobodna Slovenija*, 25. 8. 1955, str. 3.

⁸⁹ *Slovenski Jadran*, 17. 6. 1955, str. 5.

⁹⁰ *Slovenski Jadran*, 17. 6. 1955, str. 5.

⁹¹ *Primorski dnevnik*, 14. 6. 1955, str. 3–4.

*Mušičev vodnjak s Kettejevimi verzi pesmi Na trgu na novomeškem Glavnem trgu
(foto: Boštjan Pucelj, 2020, Dolenjski muzej Novo mesto).*

fesor in predsednik občinskega sveta za prosveto in kulturo, Janko Jarc, popoldne v Sindikalnem domu odprl razstavo o življenju Janeza Trdine avtorja Boga Komelja, zvečer pa se je dogajanje preselilo v novomeško dvorano. V kulturnem programu je nastopila tudi Mila Kačič (1912–2000), članica ljubljanske Drame, ki je recitirala Kettejeve pesmi. Dragotinu Ketteju in Janezu Trdini je bila posvečena zlasti osrednja slovesnost občinskega praznika naslednjega dne na Glavnem trgu. Po budnici in govoru predstavnikov lokalnih oblasti o pomenu osvobodilnega boja za Novo mesto, povojni graditvi in novih gospodarskih smernicah je predsednik občinskega ljudskega odbora Novo mesto, Maks Vale (1912–1983), s krajšim nagovorom pred mestno hišo odkril spomenika Dragotina Ketteja in Janeza Trdine, delo kiparja Jakoba Savinška. Le nekaj metrov stran so ob tej priložnosti na mesto nekdanjega litoželeznega vodnjaka postavili kamnit vodnjak, delo arhitekta Marjana Mušiča (1904–1984).⁹² Na njem so vklesani verzi Kettejeve pesmi *Na trgu*, »Noč trudna molči, nezamudno beži čez mestni trg luna sanjava, vse v mraku mirno, na vodnjaku samo tih vetr z vodo poigrava«, ki jih je pesnik spesnil poleti 1897,⁹³ dogajanje pa lahko umestimo na novomeški Glavni trg. S to pesmijo je večerni koncert na Glavnem trgu, zaključni dogodek novomeškega občinskega praznika, začel tudi Moški pevski zbor Dušan Jereb.⁹⁴ Mušičev vodnjak je bil leta 1992 razglašen za kulturni spomenik lokalnega pomena.⁹⁵

Manjše obeleženje slovenske moderne s pridruženom narodnoosvobodilno vsebino so maja 1955 priredili tudi v Kettejevem rojstnem kraju. Na kulturno prireditev so prišli številni prebivalci Prema, okoliških vasi in Ilirske Bistrice. Med udeleženci so bili predstavniki kulturnikov iz Ilirske Bistrice in profesor Alfonz Gspan s soprogo. Prireditev se je začela z govorom predsednika SZDL Prem, gospoda Grahorja, nato pa je profesor Gspan v daljšem govoru prikazal pomen slovenske moderne. Po slavnostnem govoru so nastopili učenci takrat še delujoče premške osnovne šole, ki so recitirali izbrana dela Ketteja, Murna in Župančiča, pevski zbori iz Čelja in Prema pa so zapeli več pesmi, med njimi *Na trgu*. Nastopila je še godba napihala, po prireditvi pa so udeleženci odšli na skupne grobove padlih v narodnoosvobodilnem boju, kjer je imel predsednik SZDL Prem spominski govor. Prireditev se je končala z žalostinko ilirskobistriškega pevskega zbora.⁹⁶

Omeniti velja še kulturno prireditev celjskega mladinskega društva Oton Župančič, ki je junija 1955 potekala v dvorani Narodnega doma v Celju. Na njej je eden od profesorjev celjskega učiteljskega poleg pomena narodnoosvobodilnega boja poudaril vlogo slovenske moderne ter izčrpno predstavil življenje in delo Cankarja, Ketteja, Murna in Župančiča. Sledile so glasbene in recitatorske točke njihovih del, v program pa so vključili tudi narodne in borbene pesmi. Kulturni večer se je zaključil z Internacionalo.⁹⁷

V letu obeleževanja slovenske moderne velja v zvezi s Kettejem omeniti še poimenovanje ene od celjskih ulic po njem⁹⁸ in novomeški drevored (nekdanja Ljubljanska in nato Tavčarjeva cesta), ki je bil leta 1987 razglašen za naravno znamenitost v novo-

⁹² *Dolenjski list*, 14. 10. 1955, str. 2; *Dolenjski list*, 28. 10. 1955, str. 1; *Dolenjski list*, 4. 11. 1955, str. 3; *Dolenjski list*, 11. 11. 1955, str. 4.

⁹³ Prvi dve kitici sta datirani 1. julija, tretja 8. julija, ko je bil Kette še v Novem mestu, četrta kitica pa je datirana 8. avgusta 1897, ko je bil pesnik že na počitnicah v Trnovem (Kette, *Zbrano delo*, str. 297).

⁹⁴ *Dolenjski list*, 4. 11. 1955, str. 3.

⁹⁵ *Uradni list RS*, št. 38/1992.

⁹⁶ *Slovenski Jadran*, 20. 5. 1955, str. 9.

⁹⁷ *Celjski tednik*, 10. 6. 1955, str. 5.

⁹⁸ *Enakopravnost*, 20. 9. 1955, str. 3.

Stavba nekdanje premske osnovne šole leta 1965. Od leta 1968 je v njej urejena Kettejeva spominska soba (Vojko Čeligoj, spletni portal Kamra).

meški občini.⁹⁹ Po Ketteju so leta 1955 poimenovali tudi takrat ustanovljeno novomeško osnovno šolo za otroke s posebnimi potrebami.¹⁰⁰

Leto 1968 – leto obeleževanja Dragotina Ketteja v občini Ilirska Bistrica

Osnovna šola, poimenovana po Dragotinu Ketteju, je bila v Ilirski Bistrici (Trnovem) zgrajena leta 1963.¹⁰¹ Kmalu zatem so lokalni kulturniki, šolniki in vodstvo občine začeli razmišljati o ureditvi pesnikove spominske sobe, saj se je ta potreba pokazala že izven lokalnega okolja. Kettejevo rojstno vas so namreč obiskovali dijaki iz Postojne in Ljubljane, večje skupine izletnikov in posamezniki, ki so si hoteli поблиžje ogledati pesnikovo rojstno hišo, naleteli pa so na ropotarnico in drvarnico takrat še delujoče osnovne šole, ki je imela učilnici v prvem in stanovanje za učitelja v drugem nadstropju.¹⁰² Zato so na ilirskobistriški osnovni šoli, pod katero je spadala tudi premška podružnica, leta 1966, ob devetdeseti obletnici pesnikovega rojstva, ustanovili Odbor za ureditev Kettejeve spominske sobe (v dokumentih zasledimo tudi Odbor za ureditev Kettejeve rojstne hiše), ki si je zadal urediti celotno pritličje šolske stavbe in ki je deloval pod vodstvom takratnega učitelja Vojka Čeligoja (roj. 1938).

Denarna sredstva je odbor zbiral iz različnih virov. Nekaj denarja je prispevala občina, ki je konec

leta 1966 pod investicije umestila »Prispevek za ureditev rojstne hiše "Dragotina Ketteja" na Premu«. Za ureditev črne kuhinje in sobe (pod, vrata, omet) so predvideli 17.000 dinarjev, za odkup klavirja Ket(t)evih in dokumentacije ter za izdelavo pesnikovega doprsnega kipa pa 13.000 dinarjev, ki naj bi jih odbor zbral od šolarjev, občanov in gospodarskih organizacij.¹⁰³ Za zgled si je odbor vzel odkup Prešernove rojstne hiše pred drugo svetovno vojno ter zbiranje sredstev za Jurčičevo in Gregorčičevo rojstno hišo po drugi svetovni vojni.¹⁰⁴ Leta 1966 so zasnovali Kettejev dinar, ki ga je oblikoval domači slikar Jože Šajn (roj. 1936), takrat zaposlen kot likovni pedagog na Osnovni šoli Dragotina Ketteja v Ilirski Bistrici. Na njem sta bila silhueta Prema in Kettejev portret, pod katerim je bil napis 1876–1899. V pravokotniku na levi strani spodaj je bil napis: »1 N/DIN/ Za ureditev Kettejeve spominske sobe na Premu in njegov doprsni kip v Ilirski Bistrici«, nad njim pa je bila številka 90 z vejico, ki je označevala devetdeseto obletnico pesnikovega rojstva. Sprva je bilo mišljeno, da ga bodo kupovali le učenci osnovnih šol in občani Ilirske Bistrice, a se je njegova prodaja razširila še na druge osnovne šole po Socialistični republiki Sloveniji.¹⁰⁵ Po pripovedovanju upokojene učiteljice Nede Počkaj je posameznik za vsak Kettejev dinar prejel spominsko odlikovanje.¹⁰⁶ Zbiranje denarja se je hitro razširilo tudi v slovensko zamejstvo v Italiji. Med tamkajšnjimi zamejskimi Slovenci, zlasti med tistimi brkinskega rodu, ga je spodbujal zlasti časopis *Primorski dnevnik*. Prispevke v dinarjih so lahko

⁹⁹ Kettejev drevored, dostopno na: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/kettejev-drevored/> (22. 12. 2022); Hudoklin in Jankovič, Sanacija spomenika, str. 67–75.

¹⁰⁰ Zaman, 40 let osnovne šole Dragotina Ketteja, str. 111.

¹⁰¹ Kindler, Ali bo 1963. leta dograjena osemletka, str. 7; *Snežnik* 4, 1965, št. 7, str. 10, »Štiri obdobja našega šolstva v slikah«.

¹⁰² *Snežniški razgledi*, 1. 1. 1967, str. 9.

¹⁰³ Arhiv Občine Ilirska Bistrica, Proračun Občine Ilirska Bistrica za leto 1967, t. e. 25, Finančni plan za leto 1967.

¹⁰⁴ *Snežniški razgledi*, 1. 1. 1967, str. 9.

¹⁰⁵ *Primorski dnevnik*, 19. 3. 1967, str. 3.

¹⁰⁶ Neda Počkaj, rojena Abram, 14. 6. 2021.

*Kettejev dinar (Primorski dnevnik, 19. 3. 1967).
(prosim izreži prispevek o Ketteju na str. 3 zgoraj)*

nakazali iz Kopra, Sežane ali kateregakoli kraja v Jugoslaviji po poštni nakaznici, prispevke v lirah pa so izročili upravi Primorskega dnevnika v Trstu, ki jih je nato odboru izročil osebno ali prek Konzulata SFRJ v Trstu.¹⁰⁷ Zbiranje denarja za ureditev Kettejeve spominske sobe se je nadaljevalo leta 1968. Odbor je sredstva zbral z nakazili bistriške občinske skupščine, iz Sklada za pospeševanje kulturnih dejavnosti SRS in s prostovoljnimi prispevki.¹⁰⁸

Dokončno naj bi, kot je zapisal Vojko Čeligoj, učenci na Premu zbrali 19.200 dinarjev, v Vrbovem 9.700, na Dolnjem Zemonu 7.300, na Ostrožnem Brdu 4.800 in v Ilirski Bistrici 307.000 dinarjev, ostale šole na Primorskem pa so zbrale skupaj več kot milijon dinarjev. Ureditve pesnikove sobe so finančno podprli tudi matična knjižnica, Zveza kulturnih organizacij Ilirska Bistrica in Sklad za kulturo v višini 2.850.000 dinarjev. Nekaj je prispevala tudi Občina Ilirska Bistrica, tako da je odboru na koncu uspelo zbrati štiri milijone dinarjev.¹⁰⁹ Nasprotno pa je upokojena učiteljica iz trnove osnovne šole Darinka Žbogar za časopis *Tovariš* leta 1969 povedala, da je bilo zbranih pet milijonov dinarjev in da je denarna pomoč prišla tudi iz Clevelanda in Milana ter v višini 300.000 dinarjev od Kettejevega strica.¹¹⁰

Izdelavo načrtov za postavitve Kettejevega spomenika pred Osnovno šolo Dragotina Ketteja v Ilirski Bistrici je Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica poveril arhitektu Janezu Suhadolcu, ki je sodeloval tudi pri ureditvi pesnikove spominske sobe.¹¹¹ »Spomnim se, da sem zasnoval na steni življenjepis in delo Ketteje. Narejena je bila vitrina s tiskanim gradivom, rekonstruirali smo neko mini krušno (?) peč, nad vhod je bil narejen napis "Ljudska šola," ureditev je obsegala tudi doprni kip pesnika [...].«¹¹²

Doprni kip Dragotina Ketteja je izdelal kipar Marjan Keršič Belač v ateljeju na Dolenjski cesti v Ljubljani. Pri oblikovanju kipa naj bi bili svojevrsten podvig prav Kettejevi brki, saj se je umetnik bal, da bi

pesnikovo figuro postaral. V bron ga je ulila livarna Vladimirja Šeksa v Zagrebu, kamnit podstavek pa je izdelalo podjetje Marmor Sežana.¹¹³ Doprni kip iz žgane gline so postavili v Kettejevi spominski sobi, kjer stoji še danes.

Kettejevo spominsko sobo so člani odbora opremili s klavirjem znamke Daniel Dörr,¹¹⁴ ki je edini originalni predmet Kettejevih v pesnikovi spominski sobi. »Bil je last Filipa Ketteja, učitelja ljudske šole in organista,« je pripovedoval Vojko Čeligoj, »kamor je šel Filip Kete službovat, ga je vlekel s seboj. V [Dolnji, op. a.] Košani ga je nato na pevskih vajah uporabljal Pavel Renko. Nato ga je Štefanja Papis vzela s seboj v Suhorje, k ugledni družini Volk (Betegarjevi). Možakar iz te družine je sam opremljal klavir. Ob urejanju Kettejeve spominske sobe je bil klavir v slabem stanju, vendar smo se zmenili za zamenjavo. Možakarju smo v zameno dali harmonij, ki je bil v nekdanji osnovni šoli v Jasenu [najverjetneje gre za osnovno šolo v Dolnjem Zemonu, op. a.].«¹¹⁵

Posredno je s Kettejevimi povezana tudi bidermajerska kredenca, v Kettejevo spominsko sobo prinesena iz samostana Ubogih šolskih sester de Notre Dame v Trnovem, saj je bil samostan ustanovljen v stavbi, ki sta jo redovnicam podarila zakonca Valenčič (Kettejeva sorodnika po materini strani), blagoslovil pa ga je Jakob Missia, torej tisti knezoškof, ki mu je Kette namenil satirično pesem *Naš mesija*. Kredenco je zaradi ureditve spominske sobe obnovil Jernej Kranjc, ki je izdeloval pogrebne krste. Ostali predmeti so bili prineseni od drugod in nimajo povezave s Kettejevimi, razen tega, da je odbor skušal ujeti duh časa, v katerem so Kettejevi živeli. Tako je bila postelja v predstavljeni spalnici last družine Gašperšič s Prema, lesena stola z rdečo garnituro sta iz družinske zapuščine Darinke Žbogar iz Janeževega brda, v kamin vzdano figuro s človeško glavo pa je dal eden od Premcev v zameno za žakelj cementa. Ker so člani odbora menili, da so se morali Kettejevi z nečim greti, so na mestu, kjer peči sicer nikoli ni bilo, postavili lončeno peč. Dele zanjo so uporabili iz neke nekdanje šole na Bistriškem,¹¹⁶ izdelal pa jo je zidarski mojster iz Gorskega Kotarja za 127.000 dinarjev. Odbor je kot kopije iz novomeške knjižnice predstavil tudi Kettejevo rokopisno gradivo in drugo slikovno gradivo z upodobitvijo pesnika¹¹⁷ ter nekaj zbranih publikacij in njegovih del, med drugim prve izdaje Kettejevih *Poezij*. V sklopu urejanja Kettejeve

¹¹³ Čeligoj, »Keršičev Kette, 1967«, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kersicev-kette-1967/> (3. 1. 2023).

¹¹⁴ Dörr, Familie, dostopno na: <https://www.musiklexikon.ac.at/ml> (27. 3. 2023); Klavir Kettejevih, dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=O9-2qeJjFhI> (27. 3. 2023).

¹¹⁵ Pogovor z Vojkom Čeligojem 20. 10. 2020. Zapis hrani avtorica.

¹¹⁶ Pogovor z Vojkom Čeligojem 20. 10. 2020. Zapis hrani avtorica.

¹¹⁷ Lapajne, »Ponosna glava«, str. 35–36.

¹⁰⁷ *Primorski dnevnik*, 19. 3. 1967, str. 3; *Primorski dnevnik*, 21. 3. 1967, str. 2.

¹⁰⁸ *Primorski dnevnik*, 2. 6. 1968, str. 3.

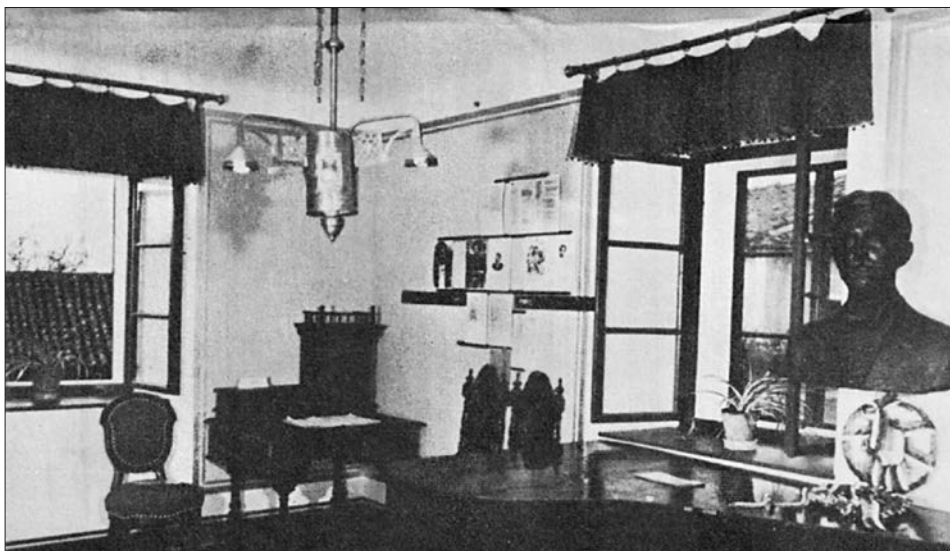
¹⁰⁹ Kettejev dinar, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kettejev-dinar-za-kettejev-dom-1967/> (3. 1. 2023).

¹¹⁰ Lapajne, »Ponosna glava«, str. 35–36.

¹¹¹ Smole, *Zgodovinski in memorialni spomeniki*: Prem, str. 260.

¹¹² Korespondenca z Janezom Suhadolcem 9. 9. 2021.

Prvotna postavitvev Kettejeve spominske sobe na Premu (Martinović, Dragotin Kette).

spominske sobe je spremembe doživelo tudi pročelje stavbe nekdanje osnovne šole na Premu, saj je bila spominska plošča iz leta 1949 premaknjena k vhodnim vratom v spominsko sobo, s čimer je njen napis postal lažje dostopen obiskovalcem.¹¹⁸

Slavnostna otvoritev Kettejeve spominske sobe na Premu in Kettejevega doprsnega kipa pred trnovsko osnovno šolo je potekala v sklopu občinskega praznika 9. junija 1968. Ta se je začel s slavnostno sejo Občine Ilirska Bistrica, ki so se je udeležili tudi predstavniki občinskih skupščin iz nekaterih primorskih občin in gostje iz hrvaške Istre. Slavnostni govor je imel predstavnik občinske skupščine Vitomir Dekleva. Popoldne se je pisana množica domačinov, učencev, predstavnikov lokalne oblasti in organizacij ter zastopnikov šolskega republiškega sekretariata za šolstvo in Društva slovenskih književnikov zbrala v Osnovni šoli Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica (prvotno je bilo sicer zamišljeno, da bo program, katerega avtor je bil Vojko Čeligoj, potekal pred šolskim poslopjem, vendar jim je načrte prekrizal dež). Osrednja govornika sta bila Franc Munih, ravnatelj trnovske osnovne šole, in Anton Slodnjak, ki je predstavil pesnikovo življenje in delo. France Bevk in Ciril Zlobec sta učencem, ki so bili nagrajeni s Kettejevo bralno značko (uvredena je bila leta 1967),¹¹⁹ prebrala nekaj odlomkov iz svojih del. Na prireditvi je nastopil Moški pevski zbor Dragotin Kette iz Ilirske Bistrice, pesnikov spomenik pa je odkril Vitomir Dekleva. Program se je nadaljeval na Premu. Zbrane je ponovno nagovoril ravnatelj šole Franc Munih, Vojko Čeligoj pa je predstavil delo odbora. Slavno-

stni govornik je bil France Bevk.¹²⁰ »Doletela me je prijetna dolžnost in čast, da spregovorim nekaj besed ob priložnosti, ko izročamo javnosti prenovljeno rojstno hišo Dragotina Ketteja. To mi je posebej ljubo, ker mi je bil Kette najljubši pesnik naše Moderne [...] Zdi se mi, da je bil Kette kot pesnik nekoliko pozabljen. Toda – to priča današnji dan – njegova ožja domovina ga ni pozabila. Ta se ga spominja in se ga bo spominjala za vse, kar ji je trajnega dal. Mladina naj roma v njegovo rojstno hišo in naj obnavlja njegove nesmrtnne pesmi. Slava njegovemu spominu!«¹²¹ Bevkovemu govoru je sledil nastop gledališke igralka Alenke Svetel Keršič, ki je zbranim z umetniško besedo predstavila nekaj Kettejevih pesmi, nato pa je France Bevk prerezal trak in s tem otvoril Kettejevo spominsko sobo.¹²²

Dogodki ob stoti obletnici Kettejevega rojstva

Ena od zaključnih nalog Odbora za ureditev Kettejeve sobe na Premu je bila priprava slovesnosti ob stoti obletnici rojstva Dragotina Ketteja. 19. januarja

¹²⁰ *Primorski dnevnik*, 12. 6. 1968, str. 3; Čeligoj, Kettejev dom na Premu, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kettejev-dom-na-premu-1965/> (3. 1. 2023); Čeligoj, Dragotinu Ketteju so odkrili spomenik, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/dragotinu-ketteju-so-odkrili-spomenik-v-ilirski-bistrici-in-obnovili-njegov-dom-na-premu-1968/> (4. 1. 2023).

¹²¹ *Primorski dnevnik*, 12. 6. 1968, str. 3.

¹²² *Primorski dnevnik*, 12. 6. 1968, str. 3; Čeligoj, Kettejev dom na Premu, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kettejev-dom-na-premu-1965/> (3. 1. 2023); Čeligoj, Dragotinu Ketteju so odkrili spomenik, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/dragotinu-ketteju-so-odkrili-spomenik-v-ilirski-bistrici-in-obnovili-njegov-dom-na-premu-1968/> (4. 1. 2023). Od otvoritve je bila Kettejeva spominska soba obnovljena dvakrat. Obnovili sta jo kustosinji Pokrajinskega muzeja Koper. Leta 2000 jo je obnovila Zvona Ciglič, leta 2021 pa Aneja Rože, ki je razstavo naslovlila: Ne bom se vdal: življenje Dragotina Ketteja.

¹¹⁸ Čeligoj, Kettejev dom na Premu, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kettejev-dom-na-premu-1965/> (3. 1. 2023).

¹¹⁹ Simčič, *Kettejeve sledi*, str. 95.

1976 so v Ilirski Bistrici in na Premu pripravili manjšo spominsko slovesnost, na kateri so poleg domačih učencev nastopili učenci rojanske osnovne šole s pesnikovim imenom, predsednik skupščine Bojan Brozina pa je v navzočnosti številnih občanov in kulturnikov v Kettejevi spominski sobi odkril spominsko ploščo, na kateri piše »Pesniku/ ob/ 100-letnici/ rojstva/ rojaki«.¹²³

Dvaindvajsetega januarja 1976 so na seji kulturne skupnosti v Ilirski Bistrici datum Kettejevega rojstva (19. januar) razglasili za lokalni kulturni praznik, na katerem bodo organizacijam in posameznikom, ki s svojim kulturnim delovanjem izkazujejo pomembne dosežke, podeljevali Kettejeve nagrade.¹²⁴ Njihov pobudnik je bil domači kulturnik Ivko Spetič Magajna.¹²⁵ Nagrade so prvič podelili na drugem mesecu kulture, 31. januarja 1978, v ilirskobistriškem Domu družbenopolitičnih organizacij¹²⁶ (Sokolski dom v Ilirski Bistrici).¹²⁷ Podeljevanje Kettejevih nagrad se je leta 1980 preselilo v novozgrajeni Dom JLA v Trnovem (današnji Dom na Vidmu),¹²⁸ od januarja 1983 pa je potekalo na premskem gradu.¹²⁹ Zadnja podelitev Kettejevih nagrad je bila leta 1990,¹³⁰ mesec kulture pa se je obdržal do današnjih dni. Pogost gost na prireditvah ob ilirskobistriškem mesecu kulture in na občinskih prireditvah ob slovenskem kulturnem prazniku je Moški pevski zbor Dragotin Kette, ki je bil pod tem imenom ustanovljen leta 1969.¹³¹

¹²³ *Primorski dnevnik*, 20. 1. 1976, str. 2; Jesenovac, Njegovo delo je spoštovano, str. 17; Čeligoj, Ketteju za sto letnico rojstva, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/ketteju-za-sto-letnico-rojstva-prem-19-jan-1976/> (4. 1. 2023); *Primorski dnevnik*, 15. 1. 1976, str. 2.

¹²⁴ *Primorski dnevnik*, 20. 1. 1976, str. 2; Jesenovac, Njegovo delo je spoštovano, str. 17.

¹²⁵ *Notranjsko primorske novice*, Ilirska Bistrica: Naziv častni občan, dostopno na: <https://notranjskoprimorske.si/2015/06/ilirska-bistrica-naziv-castni-obcan-letos-podelili-ivku-spe-ticu-magajni/> (4. 1. 2023).

¹²⁶ *Delo*, 20. 1. 1978, str. 10.

¹²⁷ Ilirskobistriški sokolski dom, zgrajen leta 1912, je najverjetneje leta 1928 zasegla italijanska oblast in ga spremenila v dom fašističnih kulturniških organizacij (*Casa del fascio*). Po drugi svetovni vojni je stavbo zasegla Jugoslovanska ljudska armada. Ob zgraditvi nove stavbe Doma JLA (današnji Dom na Vidmu) se je sokolski dom spremenil v Dom družbenopolitičnih organizacij. Od konca šestdesetih let prejšnjega stoletja v njegovih pritličnih prostorih domuje Mladinski klub Nade Žagar. Dom JLA se je po osamosvojitvi Republike Slovenije preimenoval v Dom na Vidmu. Čeligoj, TVD Partizan, dostopno na: <https://www.kamra.si/album-slovenije/tvd-partizan-ilirska-bistrica-1960/> (9. 2. 2023); MKNŽ se predstavlja, <http://www.drustvo-mknz.si/mknz.html> (9. 2. 2023); Čeligoj, Sokolstvo in orlovstvo, str. 81; Beltram, Življenje, str. 139.

¹²⁸ *Delo*, 25. 1. 1980, str. 7.

¹²⁹ *Delo*, 21. 1. 1983, str. 8.

¹³⁰ *Delo*, 31. 1. 1990, str. 7. Kettejeve nagrade še vedno podeljujejo učencem Osnovne šole Dragotina Ketteja Novo mesto, ki izkažejo izjemne dosežke na področju kulture. Kettejevi nagrajenci 2021, dostopno na: <https://dknm.splet.arnes.si/2021/02/05/kettejevi-nagrajenci-2021/> (27. 2. 2023).

¹³¹ Začetki pevskega zbora segajo v leto 1946 (Ternovec, Nekaj o delu, str. 11).

Odločitev o ustanovitvi Kettejeve knjižnice na obnovljenem premskem gradu, ki so jo ravno tako sprejeli na seji temeljne kulturne skupnosti v Ilirski Bistrici 22. januarja 1976, pa se ni obnesla. Njen namen je bil zbirati izvirno slovensko poezijo in njene prevode,¹³² s čimer naj bi književnost približali tako slovenskim kmetom kot doktorjem znanosti.¹³³

Kettejevi stoti obletnici rojstva so se poklonili tudi v Novem mestu, kjer so v Študijski knjižnici Mirana Jarca otvorili razstavo Kettejevih del, druge literature in predmetov, povezanih s Kettejem.¹³⁴

Zaključek

Postavljanje spominskih obeležij Dragotinu Ketteju in rituali, ki so se ob njih vzpostavili, kažejo na spreminjajoče se vrednotenje državnih, predvsem pa lokalnih oblasti in družbe do pesnika ter na oblikovanje pesnika v orodje za doseganje političnih htenj. Da je umrli pesnik služil za ustvarjanje kolektivne identitete v določenem zgodovinskem obdobju, je prišlo v ospredje zlasti po njegovi smrti, ko se je oblikovala takratna slovenska identiteta, in po koncu druge svetovne vojne, ko se je začela oblikovati in utrjevati slovenska socialistična identiteta. Vidnejše dejavnosti ritualov in spominskih obeležij (ustanovitve Kettejeve poti med Ilirsko Bistrico in Premom leta 2006)¹³⁵ so v času samostojne Republike Slovenije začele potekati po letu 2000 in jih lahko razumemo kot spodbujanje ohranjanja lokalne identitete v globalnem svetu, so pa vselej odvisne od interesov oziroma zagnanosti posameznikov in lokalne oblasti. Za konec lahko rečemo, da si Ketteja lastijo na različnih koncih Slovenije, kjer je pesnik živel in deloval, vendar ostajajo akterji ohranjanja kolektivnega spomina na pesnika bolj ali manj nepovezani med seboj.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKO GRADIVO

ŠAK – Škofjski arhiv Koper

Popisna in krstna knjiga fare Prem 1875–1905

Občina Ilirska Bistrica

Delovodnik premske osnovne šole 1948–1958 (neurejeno arhivsko gradivo).

Proračun Občine Ilirska Bistrica za leto 1967.

¹³² *Primorske novice*, Oddolžitev pesniku, dostopno na: <https://www.primorske.si/plus/sobota/o-cem-so-primorske-novice-porocale-januarja-1976> (9. 2. 2023).

¹³³ Jesenovac, Njegovo delo je spoštovano, str. 17.

¹³⁴ *Dolenjski list*, 15. 1. 1976, str. 7.

¹³⁵ *Kettejeva pot od Ilirske Bistrice do Prema* (zgibanka).

PMK – Pokrajinski muzej Koper
 Jahresbericht des k. k. Ober-Gymnasiums in Rudolfswert für das Schuljahr 1897–1898.
 Zapisnik za ljudsko šolo v Košani 1890–1891.

ČASOPISI

Celjski tednik, 1955.
Delo, 1978, 1980, 1983, 1990.
Dolenjski list, 1955, 1976.
Domoljub, 1943.
Enakopravnost, 1950, 1955.
Gioventù Lubianese – Ljubljanska mladina, 1943.
Istra, 1936.
Jutro, 1920, 1921, 1923, 1924, 1939, 1941.
Ljudska pravica, 1949.
Ljudski tednik, 1949.
Osvobodilna fronta, 1941.
Primorski dnevnik, 1949, 1955, 1967, 1968, 1976.
Slovenec, 1899, 1902, 1925, 1943.
Slovenski dom, 1941.
Slovenski Jadran, 1955.
Slovenski narod, 1899, 1900, 1902, 1909, 1924, 1926, 1939.
Slovenski poročevalec, 1945.
Snežniški razgledi, 1967.
Svobodna Slovenija, 1955.
Snežnik, 1965.
Uradni list LRS 23/1948.
Uradni list RS, št. 38/1992.

INFORMATORJI

Vojko Čeligoj (1938), 20. 10. 2020.
 Neda Počkaj (rojena Abram, 1938), 14. 6. 2021.
 Janez Suhadolc (1942), 9. 9. 2021.

LITERATURA

A[škerc, Anton]: † Dragotin Kette. *Ljubljanski zvon* 19, 1899, št. 5, str. 312.
 Aškerc, Anton: Dragotin Kette. *Dragotin Kette, Poezije*. Ljubljana: L. Schwentner, 1900, str. III–X.
 Balantič, France: *Zbrano delo* (urednik France Pibernik). Maribor: Litera, 2008.
 Beltram, Vlasta: Življenje med svetovnimi vojnami (1918–1941). *Občina Ilirska Bistrica. Monografija* (urednik Ivan Simčič). Ilirska Bistrica: Občina Ilirska Bistrica, 2011, str. 130–143.
 Cankar, Ivan: Konec literarne krčme. *Dom in svet* 24, 1911, št. 11, str. 430.
 Csáky, Moritz: Ambivalentnost kolektivnega spomina v Centralni Evropi (prevod Anja Naglič). *Zgodovinski časopis* 58, 2004, št. 1–2, str. 131–142.
 Čeligoj, Vojko: Sokolstvo in orlovstvo. *Občina Ilirska Bistrica. Monografija* (urednik Ivan Simčič). Ilirska Bistrica: Občina Ilirska Bistrica, 2011, str. 80–83.

Dolenc, Ervin: *Med kulturo in politiko: kulturnopolitična razhajanja v Sloveniji med svetovnimi vojnami*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2010.
 Govekar, Fran: Kette in Aškerc. *Ljubljanski zvon* 32, 1912, št. 9, str. 509–512.
 Hudoklin, Jelka in Jankovič, Liljana: Sanacija spomenika oblikovane narave v grajeni mestni strukturi: Kettejev drevored v Novem mestu. *Urbani izzivi*, 1993, št. 23/25, str. 67–75.
 Jasenovac, Stane: Njegovo delo je spoštovano. Stoletnica rojstva Dragotina Ketteja. *Rodna gruda Slovenija* 23, 1976, str. 17.
 Jezernik, Božidar: Moč spomina, premoč pozabe: zgodovina ljubljanskih »nacionalnih spomenikov«. *Zgodovina za vse* 11, 2004, št. 1, str. 5–18.
 Kastelic, Emilija: Vpliv fašizma na kulturno dediščino Primorske. *Kronika* 56, 2008, št. 1, str. 55–70.
 Kette, Dragotin: Adrija. *Ljubljanski zvon* 18, 1898, št. 9, str. 548–551.
 Kette, Dragotin: *Naši dijaki: burka v dveh dejanjih* (ur. Pavel Strmšek). Maribor: V. Weigl, 1926.
 Kette, Dragotin: *Zbrano delo: Prva knjiga: Pesmi: Pesmi in proza* (urednik France Koblar). Ljubljana: DZS, 1976.
 Kettejeva pot od Ilirske Bistrice do Prema (zgebanka). Ilirska Bistrica: TIC Ilirska Bistrica, s. a.
 Kindler, Viljem: Ali bo 1963. leta dograjena osemletka v Ilirski Bistrici. *Snežnik* 2, 1963, št. 1, str. 7.
 Kudělka, Viktor: O nekaterih problemih moderne v slovstvih jugoslovanskih narodov (prevod L. Turnšek-Kajtner). *Jezik in slovstvo* 19, 1974, št. 8, str. 292–302.
 Kuševič, Alenka: Razvoj spomeniškega varstva na Slovenskem. *Varstvo spomenikov* 38, 1999, str. 247–254.
 Lapajne, Niko: »Ponosna glava moja se ne klanja ...« *Tovariš* 25, 1969, št. 21, str. 34–36.
 Martinović, Juraj: *Znameniti Slovenci: Dragotin Kette*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1978.
 Merhar, Alojzij (Silvin Sardenko): Zadnji pozdrav umrlemu pesniku. *Dom in svet* 12, 1899, št. 11, str. 346.
 Mušič, Janez: *Dragotin Kette*. Ljubljana: Mladika, 1993.
 Peterlin, Radivoj: V stari Cukrarni. *Kronika slovenskih mest* 2, 1935, str. 5–7.
 Pirjevec, Dušan: Družbeno politični vzroki slovenske moderne. *Kronika* 3, 1955, št. 1, str. 13–21.
 Simčič, Ivan: *Kettejeve sledi*. Ilirska Bistrica: Borovci, 2023.
 Smole, Emil: Zgodovinski in memorialni spomeniki. *Prem. Varstvo spomenikov*, 1970, št. 13–14, str. 260.
 Smolej, Viktor: Prešeren in narodnoosvobodilna vojna. *Kronika* 3, 1955, št. 1, str. 5–14.
 Ternovec, Aleksander: Nekaj o delu moškega pevskega zbora »Dragotin Kette«. *Krajan*, 28. 1. 1982, str. 11.

Vasič, Ivan: Dragotin Kette in Novo mesto. *Kronika* 1, 1953, št. 1, str. 194–201.

Zadnikar, Marjan: Domovi in spominske plošče velikih Slovencev. *Varstvo spomenikov* 2, 1949, št. 3–4, str. 91–93.

Zadnikar, Marjan: Spomeniki slavnih Slovencev. *Varstvo spomenikov* 3, 1950, št. 3–4, str. 63–65.

Zadnikar, Marjan: Spomeniki velikih Slovencev. *Varstvo spomenikov* 2, 1949, št. 3–4, str. 10–13.

Zaman, Marjeta: 40 let osnovne šole Dragotina Ketteja. *Rast* 7, 1996, št. 1–2, str. 111–112.

Zupan, Ivan: K 32-letnici smrti pesnika Dragotina Ketteja. *Glasilo K. S. K. jednote*, 21. 4. 1931, str. 2–3; 28. 4. 1931, str. 4.

Zupancič, Niko: Še nekaj spominov na Dragotina Ketteja. *Tovariš*, 13. 7. 1950, str. 113–114.

Žitko Durjava, Sonja: Nagrobna plastika slovenskih akademskih kiparjev okrog leta 1900. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 33, 1997, št. 33, str. 36–68.

SPLETNE STRANI

Časopis Delo

Narodne dame in feministke, 2012: <https://old.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/narodne-dame-in-feministke.html>.

Kamra

Cankarjev spomenik na Vrhnikih: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/cankarjev-spomenik-na-vrhnikih/>.

Čeligoj, Vojko: Dragotinu Ketteju so odkrili spomenik v Ilirski Bistrici in obnovili njegov dom na Premu, 1968: <https://www.kamra.si/album-slovenije/dragotinu-ketteju-so-odkrili-spomenik-v-ilirski-bistrici-in-obnovili-njegov-dom-na-premu-1968/>.

Čeligoj, Vojko: Keršičev Kette, 1967: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kersicev-kette-1967/>.

Čeligoj, Vojko: Kettejev dinar za Kettejev dom: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kettejev-dinar-za-kettejev-dom-1967/>.

Čeligoj, Vojko: Kettejev dom na Premu: <https://www.kamra.si/album-slovenije/kettejev-dom-na-premu-1965/>.

Čeligoj, Vojko: Ketteju za sto letnico rojstva, Prem, 19. jan. 1976: <https://www.kamra.si/album-slovenije/ketteju-za-sto-letnico-rojstva-prem-19-jan-1976/>.

Čeligoj, Vojko: TVD Partizan Ilirska Bistrica, 1960: <https://www.kamra.si/album-slovenije/tvd-partizan-ilirska-bistrica-1960/>.

Kettejev drevored: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/kettejev-drevored/>.

Mladinski klub Nade Žagar (MKNŽ)

MKNŽ se predstavlja: <http://www.drustvo-mknz.si/mknz.html>.

Notranjsko primorske novice

Ilirska Bistrica: Naziv častni občan letos podelili Ivku Spetiču Magajni: <https://notranjskoprimorske.si/2015/06/ilirska-bistrica-naziv-castni-obcan-letos-podelili-ivku-speticu-magajni/>.

Primorske novice

Oddolžitev pesniku: <https://www.primorske.si/plus/sobota/o-cem-so-primorske-novice-porocale-januarja-1976>.

Oesterreichisches Musiklexikon online

Dörr, Familie: <https://www.musiklexikon.ac.at/ml>.

Slovenska biografija

Pibernik, France: s. v. Balantič, France (1921–1943): <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1016830/>.

Youtube

Kulturne drobtinice s Prema. Klavir Ketejevih: <https://www.youtube.com/watch?v=O9-2qeJjF-hI>.

Zgodovina.si

Rože, Aneja: »Nekaj dnarcev smo nabrali, za spomenik Ketteja poslali«, 2021: <http://zgodovina.si/nekaj-dnarcev-smo-nabrali-za-spomenik-ketteja-poslali/>.

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Dovič, Marjan: Spominska obeležja: Analiza podatkovne baze, 2014: <http://pslk.zrc-sazu.si/static/media/analize/sl/Spomeniki-ANALIZA-Marijan-Dovic.pdf> (projekt Prostor slovenske literarne kulture).

Prostor slovenske literarne kulture: spomeniki: <http://pslk.zrc-sazu.si/sl/#/layer/1> (projekt Prostor slovenske literarne kulture).

S U M M A R Y

Memorials of Dragotin Kette from the poet's death to the 100th anniversary of his birth

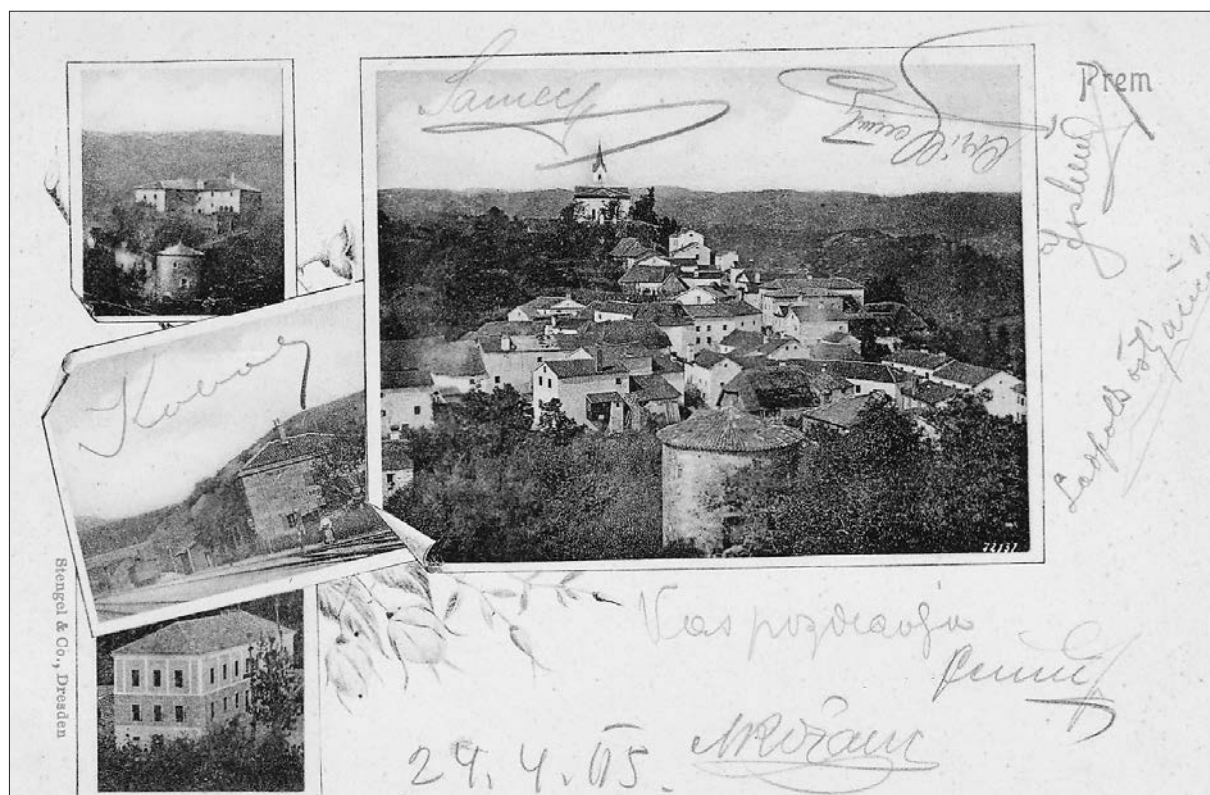
The contribution presents the memorials of one of the four representatives of Slovenian modernism, the poet Dragotin Kette, who was born in Prem near Ilirska Bistrica on 19 January 1876 and died of tuberculosis in Ljubljana's Cukrarna (a sugar refinery-turned-shelter for the socially disadvantaged; transl. note) on 26 April 1899. Focusing on the memorials set up in the period between Kette's death and the 100th anniversary of his birth, the article discusses how the attitude towards the poet changed in time and place.

Following the poet's death, the memorials concentrated in Ljubljana. Kette was accompanied on his final journey from Cukrarna to St. Christopher's Cemetery (present-day Navje Memorial Park) by a procession of his friends, literary authors, and the Slovenian elite, which used his funeral to promote and strengthen Slovenian identity. A decade later, also thanks to funds collected, his burial mound was finally given a headstone. Less enthusiasm, however, was demonstrated for maintaining the grave, which remained in the state of neglect until the pupils from the town's lyceum for girls began to take care of it. In 1923, the remains of three representatives of Slovenian modernism—Dragotin Kette, Josip Murn, and Ivan Cankar—were placed in a decent tomb in the Holy Cross Churchyard (modern Ljubljana's central Žale Cemetery).

Activities honouring Kette's memory resumed after the Second World War, during the period of constructing Slovenian socialist identity. On the initiative of the Institute for the Protection of Cultural Heritage of the People's Republic of Slovenia, a memorial plaque was mounted on the poet's birth house in Prem near Ilirska Bistrica and, respectively, on the Štamcar house at Marof in Novo Mesto, where Kette

lived in 1897 and 1898. The general interest in Slovenian modernism peaked in 1955, with festivities held in several places across Slovenia to commemorate the sixtieth anniversary of the literary movement. The main event took place in Ljubljana, where a memorial plaque dedicated to all the four representatives of Slovenian modernism (the three mentioned above and Oton Župančič, who died in 1949) was mounted on the façade of Cukrarna as their gathering place and Župančič's monument was erected next to the tomb in the Holy Cross Churchyard. The city of Novo Mesto organized the unveiling of Kette's memorials (a pair of busts in front of the town magistrate and a fountain displaying his verses from the poem "Na trgu"). On that same occasion, the former Tavčar Road was renamed Kette Tree-Lined Avenue. On the other hand, the poet's native village only held a minor event marking the sixtieth anniversary of Slovenian modernism.

The interest in Dragotin Kette, along with the recognition of his stature also in his native environment finally grew in the 1960s, when the local cultural workers, most notably Vojko Čeligoj, launched the awareness-raising campaign. That was when Ilirska Bistrica built a new school bearing the poet's name (1963), introduced the Kette Reading Badge (1966), arranged his memorial room in Prem, and erected his bust at the local school building (1968); Dragotin Kette also gave the name to the Ilirska Bistrica male choir (1969). On the 100th anniversary of his birth, the municipal assembly set up a memorial plaque in his memorial room and proclaimed the day of his birth as municipal cultural holiday, on which it also presented the Kette Awards for outstanding cultural achievements in the Municipality of Ilirska Bistrica. In addition, the municipal assembly endeavoured to arrange the Kette Library in Prem Castle; however, the project never materialized. The Kette Awards were discontinued after Slovenia's independence in 1991; the tradition that has remained constant is the month of culture, which takes place every year in the period between the poet's birth on 19 January and the Slovenian Cultural Holiday on 8 February.

Prem, rojstni kraj Dragotina Ketteja (iz zbirke Milana Škrabca).

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)
UDK 94(497.4)